

অকল্মষীৰ কাহিনী ।

(পৌৰাণিক আখ্যান)

[মাতৃ পূজাৰ তৃতীয় অৰ্ঘ্য]

ৰচয়িতা—

শ্ৰীভুবন চক্ৰ ফুকন ।

নগাওঁ, অসম ।

আগকথা

ভাৰতীয় আদৰ্শবাদৰ ভিতৰত জীৱ পতিত্ৰতা
ৰক্ষাচৰণ যে এক অপৰিহাৰ্য্য অধ্যায় তাক বোধ কৰোঁ
কোনেও নুই কৰিব নোৱাৰে। এই নীতিধৰ্ম পালন জীৱ
চৰিত্ৰৰ এটা মহানু বিশিষ্টতাই নহয়, ইয়াৰ ফলত সমাজৰ
মেকদণ্ড সবল হৈ, ই সমাজৰ গতি নিয়ন্ত্ৰণত সহায়তা
কৰে। ইয়াৰ অবিহনে সমাজ-ৰূপী দেহত কলঙ্ক কালিমা
লাগি বিস্তী হৈ ই পতনমুখী হয়। বহুদিনৰ আগেয়ে
অকলঙ্কতাৰ উপখ্যান পঢ়িছিলো। তেতিয়া অকলঙ্কতাৰ
আদৰ্শ নাৰী চৰিত্ৰৰ কেইটামান কথাই মনত দকৈ এটা
সাঁচ বহুৱাইছিল। সেই ভাৱতে অনুপ্রাণিত হৈ অকলঙ্কতাৰ
কাহিনীৰ পৰা লোকশিক্ষাত কিছু সহায়তা হব পাৰে বুলি,
সম্প্ৰতি ইয়াক মাতৃ ভাষাত ৰাইজৰ আগলৈ উলিওৱা
হৈছে। এই পুথি যুগুত কৰোঁতে কালিকা পুৰাণ আদি
কেইবাখনো কিতাপৰ সহায় লোৱা হৈছে।

দৈহিক কুকাৰ্য্যৰ দৰে মানসিক কুচিন্তাও সমানে
দোষযুক্ত। প্ৰকৃতপক্ষে, পুণ্যই বোলক বা পাপেই বোলক,
এই সকলোৰে চিন্তাৰ ধলী হৈছে মনেই। ইংৰাজীত
একেৰাৰ কথা আছে—

"Nothing is either good or bad, but our thinking makes it so."

সেই দেখিয়েই সন্ধ্যাই নিজক বিপথগামী বোধ কৰি পাপ দেহৰ বিনাশ আৰু পবিত্ৰ দেহ ধারণ কৰি কঠোৰ তপস্যা কৰি নতুন জীৱন লাভ কৰিলে। ইয়াৰ পৰা মেধাতিথিৰ পবিত্ৰ হোমোগ্নিত জাপ দি। ইয়াৰ পৰা বুজিব পাৰি যে তপ আচৰণৰ পৰা পাপ ক্ষয় হয় আৰু জন্মান্তৰত নিপাপ দেহ লাভ কৰিব পাৰি। আৰু দেখুৱাই দিলে, আমিৰি শাস্ত্ৰত অনন্ত নবকৰ কোনো ব্যৱস্থা নাই। ইয়াৰ বিশেষ কথা হৈছে যে—
কথা সন্তানকৈ অতি যত্নেৰে উপযুক্ত শিক্ষা দিব লাগে।
কথা কৰ্মৰ তন
কথা কৰ্মৰ তন
"কন্যাপ্ৰেৰণ পালনীয়া শিক্ষানীয়াতি যত্নতঃ।"

শিৱামহাত্মক আৰু মহামুনি মেধাতিথিৰ কিমান হেঁপাহ দেখিবলৈ পৰিল! পতিব্ৰতা ধৰ্ম শিক্ষাৰ শিল্পকলা নালিকা স্নিককীক সাবিত্ৰী, বহলা আদি সতী শিবোমণি সকলৰ যত্ন ছাত্ৰী ৰূপে নি থলে। এই শিক্ষাৰ দ্বিত্ববিশুদ্ধি কালিৰ শিক্ষাৰ দৰে নহয়। স্বাধীন জগৎখনী হাৰুৱাৰ আদৰ্শ সতী সাবিত্ৰী, বহলাৰ লক্ষণ। ইয়াৰ লোকৰ সজ দৃষ্টান্ত অনুসৰণ কৰি শিক্ষা লাভ! অভিভাবকে কন্যাক এনেকুৱা ধৰণৰ শিক্ষাকে দিয়াৰ লাগে; এয়েই হৈছে শাস্ত্ৰোপদেশ।

পূৰ্ব জন্মৰ তপস্যাৰ ফলত অকল্মতীয়ে মানস পৰ্বতত ফুৰি থাকোঁতে মহৰ্ষি বশিষ্ঠক দেখা পাই হঠাৎ তেওঁৰ প্ৰতি আকৃষ্ট হ'ল। আহিল ঘোৰ অনুশোচনা! হাঁয়, হাঁয় কাৰ প্ৰতিনো আজি মই আসক্তা হ'লোঁ— এওঁ যদি ঘোৰ স্বামীয়েই নহয়? এই কথা ভাবিয়েই অকল্মতীৰ নিঃশব্দ অন্তৰ বিবাদ গ্ৰস্ত হৈ পৰিল। শেষত যেতিয়া এওঁৰেই স্বামী ভাৰি স্বামী বুলি দৃঢ়নিশ্চয় হ'ল, তেতিয়াহে নিজৰ পূৰ্বৰ অৱস্থালৈ আহিল। তেতিয়াহে সান্ত্বনা লাভ কৰিলে। যি প্ৰকৃত সাধ্বী, তেওঁৰ মনত পৰপুৰুষৰ ছাঁয়াপাতো অতি অসহনীয়। সতী ধৰ্ম এনেকুৱাই। প্ৰাচীন ভাৰতবৰ্ষত এনেকুৱা পতিব্ৰতা ধৰ্ম সম্যক প্ৰতিপালিত হৈছিল। সেইহে সাবিত্ৰীয়ে— বিবাহৰ এবছৰৰ মূৰতে সত্যবানৰ মৃত্যু হব বুলি জানিও দুনাই অন্তৰ্জনক পতি নভজোঁ বুলি দৃঢ় সংকল্প হ'ল। এনেকুৱা পতিব্ৰতা ধৰ্মৰ বলতে সনাতন ধৰ্ম সমাজ আজিও তিষ্ঠি আছে। ইয়াৰ অভাৱতে যে সমাজৰ ধ্বংস ই অনিবাৰ্য্য। আজি পশ্চিমীয়া সমাজৰ অন্তৰ দেৱতাই আত্মগ্লানিত বিতীৰ্ণিকা দেখিছে! পাখিৰ সুখৰ চৰম সীমাত উপনীত হৈয়ো ঘোৰ অশান্তি ভুগিছে! বিবাহ বিধি সমাপণ কৰি কন্যাক সপ্তৰ্ষি মণ্ডলত অধিষ্ঠিতা সতী শিবোমণি অকল্মতীৰ দৰ্শন কৰায়। আশীৰ্বাদ দিয়ে— যেন তুমিও অকল্মতীৰ দৰে সাধ্বী-সতী দীৰ্ঘজীবীণী হোৱা। ভাৰতৰ নাবীসমাজৰ এই আদৰ্শ নাবী চৰিত্ৰৰ পৰা কিছু

উপকাৰ হব বুলি— আশা কৰিয়েই এই পুথিখনি লিখা হৈছে। ইয়াৰ পৰা জনসাধাৰণৰ বিশেষকৈ নাবী সমাজৰ এফেৰিমান উপকাৰ হলেও নিজৰ পৰিশ্ৰম সকল হৈছে বুলি ভাবিম।

নগাওঁ, অসম।
১২।৮।৫৮

—লিখক—

৩

প্ৰথম আধ্যা (সৃষ্টিৰ পাতনি)

শাস্ত্ৰকাৰ সকলে কয় বিশ্বজগতৰ উৎপত্তিৰ আগতে অনন্ত অন্ধকাৰৰ বাহিৰে পৃথিৱী, আকাশ, বতাহ, চন্দ্ৰ, সূৰ্য্য, গ্ৰহ, উপগ্ৰহ, দিক্-বিদিক্, জীৱ-জন্তু একোৱেই নাছিল। কেৱল অন্ধকাৰ; কেৱল অন্ধকাৰ, সীমাহীন অন্তহীন, কেৱল গভীৰ অন্ধকাৰ। লক্ষণৰ দ্বাৰাও ইয়াৰ কোনো সত্তা উপলব্ধি কৰিব নোৱাৰি। সৃষ্টিৰ পাতনিৰ আগৰ এই কালছোৱাক ঋষি সকলে পবিত্ৰৰূপে নিদ্ৰা বা প্ৰলয় অৱস্থা বুলি কয়। এই অসীম অনন্ত মহাশূন্যৰ মাজত একমাত্ৰ অদ্বিতীয় নিৰ্বিকাৰ পৰম পুৰুষে সমস্ত শূন্যক পৰিপূৰ্ণ কৰি আছিল। এই সম্বন্ধে শাস্ত্ৰই কৈছে—

সৃষ্টেষু প্ৰলয়াদৃষ্টিং নাসীৎ কিকিৎ দ্বিজোত্তমাঃ।

ব্রহ্ম সংজ্ঞমভূদেকং জ্যোতিৰ্ভৈৰ্৷ সৰ্ব কাৰকম্ ॥

নিত্যং নিবঞ্জং শাস্তং নিগুণং নিত্যনিৰ্মলম্।

আনন্দশ্চপুৰং স্বচ্ছং যৎ কাঙ্ক্ষাতি মুমুক্শবঃ ॥

সৰ্ব্বজ্ঞ জ্ঞানকপত্বাদনন্তমজ্জ মব্যয়ম্ ।

অবীনানী সদা স্বচ্ছমচূতাং ব্যাপকং মহৎ ॥

(পদ্মপুৰাণ স্বৰ্গখণ্ড)

অৰ্থাৎ পৰম ব্ৰহ্মৰ নিদ্রা বা প্রলয় অৱস্থাৰ আগেয়ে একোৱেই নাছিল । তাৰ পিছত এজন জ্যোতিৰ্ময় পুৰুষ আপোনা-আপোনি উদ্ভৱ হ'ল । সেই পৰম পুৰুষ নিত্য, নিবঞ্জন, শান্ত, নিগুণ, চিৰ-পবিত্ৰ, নিৰ্ম্মল আনন্দ-ময়, আনন্দৰ আধাৰ, স্বচ্ছ, সৰ্ব্বজ্ঞ জ্ঞানময়, অনন্ত অজ অৰ্থাৎ জন্ম-মৃত্যু হীন, অব্যয় অবিনাশী অচূতা ব্যাপক অৰ্থাৎ সৰ্বব্যাপী সূমহৎ আৰু সূক্ষ্মতাকে সূক্ষ্মতম । মুক্তিকামী সকলে এইজন ঈশ্বৰ পুৰুষকে অৰ্চনা কৰি তেওঁতে লয় পাবলৈ বাঞ্ছা কৰে ।

যি দৰে কোনো বস্তৱ গন্ধ পোৱাৰ লগে লগে মনৰ অৱস্থাৰ পৰিবৰ্ত্তন হয়, সেই দৰেই সৃষ্টিৰ সময় ক্ৰমে ওচৰ চাপি অহাত, পৰমব্ৰহ্ম নিদ্রালু অৱস্থাৰ পৰা লাহে লাহে জাগ্ৰত অৱস্থালৈ আহিল । অৰ্থাৎ সাৰ পালে । তেওঁৰ পৰাই মহান মহত্বৰ উৎপত্তি হ'ল । তাৰ পিছত লাহে লাহে মহান অন্ধকাৰ ভেদ কৰি এক মহাশক্তিৰ আবিৰ্ভাব হ'ল । এয়েই হৈছে বিশ্ব প্রকৃতি । ইয়াৰ সঙ্কোচ আৰু বিকাশ দুটা গুণ আছে । মহৎ ব্ৰহ্মৰ ইঙ্গিতত পৰিচালিত হৈ নিজ শক্তিৰ প্ৰভাৱত আকাশ, আকাশৰ পৰা বতাহ, বতাহৰ পৰা প্ৰদীপ্তভেজ ভেজৰ পৰা জল আৰু জলৰ পৰাই এই সুবিশাল বিশ্ব-

জগৎ সৃষ্টি কৰিলে । এই আদি কাৰণ বা আদি পুৰুষক জ্ঞান, ভক্তি আৰু কৰ্ম্মৰ বাহিৰে আন কোনো উপায়েৰে জানিব নোৱাৰি । সেই কাৰণে শাস্ত্ৰকাৰ সকলে তেওঁক অব্যয় আৰু অজ্ঞেয় পুৰুষ বুলি কৈছে ।

সৃষ্টিৰ উৎপত্তিৰ লগে লগে সেই সৰ্ব্ব-শক্তি আন আদি পুৰুষ নিজেই তিনি অংশত তিনি গুণ লৈ অংগ সৃষ্টি, স্থিতি, প্রলয় বা সত্তা: ৰজ: তম: গুণৰ প্ৰকাশক ব্ৰহ্মা, বিষ্ণু, কৰ্ণ ৰূপে আবিৰ্ভাব হ'ল । এই তিনিজনৰ দেখাত সুকীয়া সত্তা হ'লেও, সকলোৰে মূল সেই এক জ্যোতিৰ্ময় পৰম ব্ৰহ্মইহে । অৰ্থাৎ একৰেই তিনিগুণ প্ৰকাশক ত্ৰিমূৰ্ত্তি ।

চাওঁতে চাওঁতে চাবিও কালে ঘোৰ অন্ধকাৰ আঁতৰি গ'ল । গোটেই বিশ্বপ্ৰকৃতি এক অগূৰ্ব্ব জেউতিত প্ৰকাশ পালে । সেই হাঁহিৰ বিবিজনিয়েই হ'ল সূৰ্য্য-চন্দ্ৰ আদি গ্ৰহ নক্ষত্ৰ ।

প্ৰজাপতি ব্ৰহ্মা, সৃষ্টিৰ কামত নিযুক্ত হ'ল । তেওঁ সৃষ্টি হওক বুলি মানস কৰা মাত্ৰকে তেওঁৰ মনৰ পৰা দক্ষ, মৰীচি, অঙ্গিৰা, পুলহ, পুলস্ত ক্ৰতু, বশিষ্ঠ, ভৃগু, নাৰদ, অত্ৰি অৰ্ধৰ্ব্বা এই এঘাৰ জন মানস পুত্ৰ জন্ম হ'ল । এওঁলোকৰ প্ৰত্যেকেই একোজন মহাশক্তিৰ জলন্ত প্ৰতীক । এওঁলোক প্ৰত্যেকেই মহাশক্তিলৈ জগতৰ কল্যাণৰ নিমিত্তে আৱিৰ্ভাব । এওঁলোকৰ প্ৰকাশৰ লগে

লগেই স্বৰ্গৰাজ্য এক অপূৰ্ণ জ্যোতিত পোহৰ হৈ মাধুৰ্য্য আৰু কৰুণা বসত উপচি পৰিল। তাৰ পিছত অকল্পিত বিজুলী ছাতিৰ দৰে গোটেই স্বৰ্গপুৰী উজলাই এগৰাকী অনুপম সৌন্দৰ্য্যশালিনী দিপ-লিপ-কণ্ঠাৰ আবিৰ্ভাব হল। এওঁই ব্ৰহ্মাৰ মানসী কন্যা "সন্ধ্যা"। এওঁকেই গায়ত্ৰী পাপে প্ৰাতঃ, মধ্যাহ্ন আৰু সায়াহ্নত ভক্ত সকলে অৰ্চনা কৰে। এওঁৰ অপকণ কণ লাবণ্য আৰু সৌন্দৰ্য্যৰ লগত তুলনা দিবলৈ ত্ৰিলোকত একোৱেই নাই। বিজুলী লতাৰ দৰে ঢলি পৰা চিক্-মিকিয়া শব্দৰ কান্দি, বাৰিষাৰ আগমনত উল্লাহতে ভিঙিফুলাই নাচিউঠা মনোহৰ ম'ৰা চৰাইটিৰ দৰে ডিঙি, ভৰিলৈকে বৈ পৰা নীলা বংচুৱা ছুলি-টাৰি। হৰিণীৰ চকুৰ দৰে উজল মৰম লগা সবল চকু জুৰি। ত্ৰিবলী শোভিত লাহি ককালটি, অগ্নিশুদ্ধ সূৰ্য্যৰ দৰে উজল বৰণটি, কোকিলৰ দৰে মনোবশ কণ্ঠস্বৰ। মুঠৰ ওপৰত বিশ্ব সৌন্দৰ্য্যৰ তেওঁ যেন এটি অপূৰ্ণ আধাৰ। তেওঁৰ কণ, গুণ বৰ্ণনা কৰি অন্ত কৰিব নোৱাৰি। তেওঁৰ পুণ্য আগমন আৰু পুণ্য পৰশত স্বৰ্গপুৰী যেন দুগুণে উজলি উঠিল। অলৌকিক প্ৰতিভাত বিশ্ব চৰাচৰ বিস্ময় বিমুগ্ধ হল। যেনিয়েই চোৱা তেনিয়েই কেৱল সৌন্দৰ্য্য ময়। কেৱল আনন্দ ময়। কেৱল জ্যোতিৰ্ময়। মৰতৰ শোক বিষাদৰ ছায়া, বিবহ বিচ্ছেদৰ হাঁ-হুমুনিয়াৰ লেশ মাত্ৰও নাই।

দ্বিতীয় আধ্য

(সন্ধ্যাৰ সপোন)

স্বৰ্গপুৰীত সন্মেক নামেৰে এটা পৰ্বত আছে। সেই পৰ্বতৰ বুকুৰ পৰা গলি বৈ যোৱা হীৰাৰ দৰে জ্বলমলাই কোবাল সোঁতেৰে কপালী ঢট খেলি কুলু কুলু সুবেৰে স্বৰ্গৰ গঙ্গা, মন্দাকিনী বৈ গৈছে। মৰীচিকে আদি কৰি ব্ৰহ্মাৰ মানস পুত্ৰ সকলে অতি চেনেহৰ অতি আলসুৱা একেজনী ভনীয়েক সন্ধ্যাক লগত লৈ মন্দাকিনীৰ পাৰত, পাৰিধোৱা ঠাঙ্গা দলিচাৰ দৰে আহল-বহল নিমজ্জ, ধক্ ধক্ কৰে বগা, মাৰ্কল পাথৰৰ শেতলীত বহি হৰেক বকমৰ কথোপকথন, হাঁহি-ধেমালিত মগ্ন। সন্মুখত নিকুঞ্জ-লতাৰ অপকণ শোভা, সেউজীয়া বননিত মৃদু মলয়াৰ ঢৌ খেলা। স্বভাৱ সুন্দৰীৰ সৌন্দৰ্য্যৰ ছালি! বিচিত্ৰ দৃশ্য-পট! সুন্দৰ সুগন্ধি পাৰিজাত ফুলৰ সুবাস, কুসুম-বেণু মলয়াত উঠি আহি প্ৰাণ-মন পুলকিত আকুল কৰি তোলে। নিতৌ বৰ্ণিত বিবিধ বস্ত্ৰ মনমোহা সুগন্ধি ফুল ছিঙি ছিঙি আদৰৰ ভনীয়েক সন্ধ্যাৰ মনোবঞ্জন কৰে। এই দৰেই পবিত্ৰ কথোপকথন পবিত্ৰ আনন্দ-উৎসবৰ মাজত সোণালী দিনবোৰ গৈ আছে। ব্ৰহ্মাৰ মানস পুত্ৰ সকলৰ মাজত

বশিষ্ঠই নুমলীয়া । তেওঁ সন্ধ্যাক প্ৰাণৰ দৰে ভাল পাইছিল । সেই দৰেই বৰ চেনেহো কৰিছিল ।

এদিন তেনেকৈ বং ধেমালি কৰি থাকোঁতেই সাঁজলাগি আহিল । অন্তৰ্গামী সূৰ্য্যৰ হেঙুলী বহন পৰি মন্দাকিনীৰ কপালী হিয়া অপূৰ্ব সুন্দৰ হৈ উঠিল । চাও ফালৰ গছ-গছনি, পৰ্বত কন্দৰ সেই বহনত জ্বলি উঠিল । মন্দিৰত শঙ্খ-ঘণ্টা আৰম্ভ কৰি উঠিল । থিক এনে সময়তে বশিষ্ঠই মৰমৰ ভণীয়েক সন্ধ্যাবে সৈতে এটা মন্দিৰৰ ওচৰ চাপিল । সেই ঠাইৰ পৰা মন্দাকিনীৰ সৌন্দৰ্য্য ভালকৈ উপভোগ কৰিব পাৰি । উভয়েই সেই অনুপম সৌন্দৰ্য্য ভালমান পৰ উপভোগ কৰাৰ পিছত, বশিষ্ঠই ভণীয়েকক ক'লে, — সন্ধ্যা, তুমি ইয়াতে থন্তক পৰ বহা, মই এতিয়াই আহিক কৰি আহোঁ । এই বুলি কৈয়েই তেওঁ সন্ধ্যাক তাতে এৰি মন্দাকিনীৰ কাষলৈ গ'ল ।

উষাৰ পিছত সন্ধ্যাই অকলশৰে তাতে বহি যাব যোৱা বাঙালী সূৰ্য্যৰ স্বৰ্গ গঙ্গাৰ বুকুত উথলি পৰা অনুপম সৌন্দৰ্য্যৰ খেলা চাই চাই আপোন পাহৰি গ'ল । অলপ পিছতে তজ্জালসত চকু মুদ খালে । লগে লগে বগা মাৰ্ফল পাথৰৰ শীতল শেতেলীত শুই পৰিল । শোৱাৰ অলপ পিছতে সন্ধ্যাই এটা সপোন দেখিলে যেন তেওঁৰ নিচেই কাষতে গাত লাগো লাগো কৈ আধাফুলা

গোলাপৰ দৰে এটি ধুনীয়া নতুনকৈ ওপজা কেচুৰা । তাৰ অতুলনীয় কপ-লাবণ্যত সন্ধ্যা মোহ গ'ল । তাৰ পিছ মুহূৰ্ত্ততে কিবা এটা বাধা, আহি পৰা অনুভব কৰিলে । লগে লগে সন্মুখত দেখা পালে চতুৰ্দ্দিশ পোহৰাই মন্দিৰৰ ভিতৰত এগৰাকী অপকপা দেৱী । এয়েই হৈছে “মায়া দেৱী” ।

মায়া দেৱীয়ে সন্ধ্যা আৰু কেচুৰাটি উভয়েই ভাব-ভঙ্গি দেখি হাঁহিবলৈ ধৰিলে । সেই হাঁহিৰ চোঁৱে যেন মন্দিৰৰ কেউদিশ চোঁৱাই নিলে । পৰম চলনাময়ী মায়াৰ মনত খেলালে কেনেকৈনো সকলো জীৱকে মোহি নিজৰ প্ৰভাৱ তিনিও লোকত বিস্তাৰ কৰে । এনেকুৱা কিছুমান ভাৱে মায়াৰ জুমুৰি দি ধৰিলে । তেওঁ অলপ সময় ততক মাৰি বৈ সন্ধ্যা আৰু কেচুৰাটিৰ ফালে অলপ আগুৱাই ওচৰলৈ গৈ ক'লে সন্ধ্যা— তোমাৰ ওচৰত এই যে সুন্দৰ শিশুটি দেখিছা এওঁ কোন জানানে ? এওঁৰ নাম কৈছে “কাম” । এই সৃষ্টিৰ ভিতৰত তুমি কাৰ হ'বা আৰু তুমি কি কৰিবা আদি এনেকুৱা ভাব যেতিয়া তোমাৰ পিতা ব্ৰহ্মাৰ মনত উদয় হৈছিল, তেতিয়াই এওঁৰ জন্ম হ'ল । তুমি এওঁক কোলাত লোৱা । এনেকুৱা অভূতপূৰ্ব কাণ্ড দেখি ভয় আৰু বিস্ময়ত সন্ধ্যাৰ গোটেই গা শিয়ৰি উঠি কঁপিবলৈ ধৰিলে । কোনোবাই যেন অন্তৰত হাবিয়াস ওপজাই কৈ দিলে এই সুন্দৰ দেৱ

শিশুটি কোলাত লবলৈ ! বিমোহিত হৈ সন্ধ্যাই দুয়োহাত
মেলি শিশুটিক কোলাত লবলৈ ধৰোঁতেই এনে সময়তে
হঠাৎ ককায়েক বশিষ্ঠই বেগা বেগিকৈ মন্দিৰলৈ উলটি
আহি সন্ধ্যাক শিশুটি নলবলৈ হাক দি ক'লে সন্ধ্যা,
ব'বা, ব'বা, তাক নলবা, সেইটো শিশু নহয়; সি কাল সৰ্পহে ।
ইয়াক নুছুবা ইয়াক ছুলে দেৱতাৰ দেৱত মানুহৰ মনুষ্য
কোৱেই নাথাকে ।

তেতিয়া সন্ধ্যাই টোপনিৰ পৰা খক্কমকৈ সাৰ
পালে । তেওঁৰ হিয়াখন হুংখ, ভয় আৰু আশঙ্কাত কঁপি
উঠিল । তেতিয়া বশিষ্ঠই তেওঁৰ ওচৰলৈ আহি লাহে
ধীৰ ভাবে ঠিয় হলহি । মায়া দেবীয়ে নিজৰ উদ্দেশ্য বিফল
হোৱা দেখি লাজ-অপমান আৰু খঙ্গত অস্থিৰ হৈ বশিষ্ঠ
আৰু সন্ধ্যাক অভিশাপ দি ক'লে— “তোমালোকে মোৰ
কামত বিঘিনি ঘটোৱাৰ কাৰণে এই শিশুৰ অমিত প্ৰভাৱত
অতি অলপতে তোমালোকৰ ঘৰত ঘোৰ অশান্তিৰ এনেকুৱা
একুবা জুই জ্বলিব যে— তাত ঘৰৰ সকলোৱেই ডেই পুৰি
অস্থিৰ হব লাগিব ।” এই বুলি কৈয়েই শিশুটিক লৈ
“মায়া” তাৰ পৰা অন্তৰ্হিত হ'ল । থিক এনে সময়তে
বশিষ্ঠই আত্মিক সমাধা কৰি, সন্ধ্যা, সন্ধ্যাকৈ নদীৰ ফালৰ
পৰা বিজিয়াই আহি সন্ধ্যাৰ ওচৰ পালেহি । চিঞৰ শুনি
সন্ধ্যাৰ হঠাৎ টোপনি ভাগিল, আৰু লবালবিকৈ উঠি বহিল ।
এনেকুৱা এটা ভয়াবহ স্বপ্ন দেখি কিবা এটা অজানিত

বিপদৰ আশঙ্কাত সন্ধ্যাৰ গা কঁপিবলৈ ধৰিলে । মুখ
শুকাই গ'ল । সন্ধ্যাৰ এনেকুৱা মুখৰ অৱস্থা দেখি বশিষ্ঠই
হাঁহি মুখেৰে গহীন হৈ সন্ধ্যাক সুধিলে । সন্ধ্যা তোমাৰ
মুখত দেখোন এটা বিষাদৰ ছাঁ দেখা পাইছোঁ । বোধকৰোঁ
টোপনিৰ পৰা হঠাৎ খক্কমকৈ কৰে সাৰ পাই উঠাৰ নিমিত্তেই
এনে হৈছে । তেতিয়া সন্ধ্যাই ক'লে— দাদা, সেইটোও
অৱশ্যে মোৰ এনে হোৱাৰ এটা কাৰণ ; কিন্তু, তাতো 'ক
এটা অতি ভয়াবহ কাৰণ আছে । আপুনি আত্মিক কৰিবলৈ
যোৱাৰ পিছত এই শিলাৰ ওপৰতে বহি মই স্বৰ্গীয় গঙ্গাৰ
মনমোহা নৌন্দৰ্য্য চাই থাকোঁতেই হঠাৎ টোপনি গ'লো ।
টোপনিত এটা অদ্ভুত ধ্বনৰ ভয়ঙ্কৰ সপোন দেখা পালে ।
মায়াদেবীয়ে অতি সুন্দৰ শিশু এটি লৈ মোক ভোলাবলৈ
আহিছিল । নাজানো হাঁয় এইকণ পাপ ক'ব পৰা আহি
মোক স্পৰ্শ কৰিছিলহি ! সেই শিশুটিলৈ মোৰ বৰ মোহ
লগাত তাক কোলাত লবলৈ দুয়োহাত মেলোঁতেই যেন
আপুনি হঠাৎ নদীৰ ফালৰ পৰা বেগা বেগিকৈ উলটি
আহি, মোক সেই— শিশুটিক নলবৰ কাৰণে বাধা দি
এটা ঘোৰ বিপদৰ পৰা বক্ষা কৰিলেহি । তেতিয়াই মই
সাৰ পাই গ'লোঁ । স্বপ্নটোৰ শেষৰ ভোখৰ ইমান ভয়
লগা যে তালৈ মনত পৰিলে গাৰ নোম শিঁয়ৰি উঠে !
বুকু কঁপি যায় ! গা অবশ লাগে !

সন্ধ্যাৰ মুখৰ পৰা মায়াদেবীৰেই এইবোৰ ছলনাপূৰ্ণ

খেঙ্গা বুলি বশিষ্ঠৰ বুজিবলৈ বাকী নাথাকিল। তেতিয়া তেওঁ সন্ধাক অভয় দি কলে,— সন্ধা— বাক একো ভয় নাই, তুমি নিচিন্ত, মনেৰে থাক। ইয়াতকৈয়ো ভীষণতৰ অগ্নিপৰীক্ষাৰ দিন ওচৰ চাপি আহিছে। সেই সময়ত নিজক অবিচলিত ভাবে চলাই লৈ প্রলোভনৰ হাত সাৰিব পাবিলেই আমাৰ প্রকৃত জয়লাভ হব। এনেকৈ দুয়োৰে কথা বিতৰা চলি থাকোঁতেই ওপৰৰ পৰা দৈব বাণী হ'ল— 'সেই আগন্তুক অগ্নিপৰীক্ষাত— কাম, ক্ৰোধ, লোভ, মোহ, প্রভৃতি ছয়বিপুৰ অজেয় শক্তিৰ বিৰুদ্ধে তুমুল যুদ্ধ কৰিব লগা হলেও শেষত তোমালোকৰেই জয় সুনিশ্চিত। দেৱতাৰ আশীৰ্বাদত সপ্তৰ্ষি মণ্ডলত সৰ্বোচ্চ স্থান অধিকাৰ কৰি, সংযম আৰু সাধনাৰ বলত জীৱ জগতত চিৰপূজনীয়, চিৰ আদৰ্শগীৰ হৈ থাকিব।'

—:—

তৃতীয় আধ্য

(কামৰ প্ৰভাৱ)

অনাৰ্জি পুৰুষ পৰম ব্ৰহ্মই সৃষ্টিৰ কাম শেষ কৰি জীৱৰ দেহত প্রাণ বায়ুৰ সঞ্চাৰ কৰিলে। ছয় বিপু অৰ্থাৎ কাম, ক্ৰোধ, লোভ, মোহ, মদ, মাৎসৰ্য্য সংযোগ কৰিলে। এই ছয় বিপু মানুহৰ পৰম শত্ৰু। ইহঁতে এবাৰ মানুহৰ অন্তৰত প্ৰবল ভাবে ঠাই ললে, তাহাঁতক আক সহজে দমন কৰা টান। এই প্ৰবল পৰাক্ৰমী ছয় বিপুৰ প্ৰভাৱত আনকি দেৱতাবো দেৱত্ব লোপ পায়। মানুহৰতো কথাই নাই। এই ছয় শত্ৰুৰ লগত মানুহৰ যুদ্ধ নতুন কথা নহয়। মানব জগতত এই যুদ্ধ অবিৰাম সৃষ্টি পাতনিৰে পৰা চলিবই লাগিছে। এই যুদ্ধত যেয়ে জিত্তি পাবিছে সেয়েই মনুষ্যত্ব বৰ্ত্ত কৰি মান, সন্মান, সুখ, শান্তি, আৰু গোবৰ লাভ কৰি ক্ৰমে দেৱত্বৰ উচ্চ স্তৰলৈ আগুৱাই যাব পাৰিছে, আৰু যেয়ে হাৰিছে, সেয়ে অধঃপতন হৈছে। ই জগতৰ চিৰন্তন গতি। এই খিনিতে হয়তো এটা প্রশ্ন উঠিব পাৰে যে আত্মজয়ী নহলে যদি কোনেও দেৱত্ব প্ৰাপ্ত হব নোৱাৰে তেন্তে দেৱতা সকলেনো সামান্য ইন্দ্ৰিয়ৰ

বশীভূত হয় কিয় ? ইয়াৰ উত্তৰ দিয়া অৱশ্যে মানব
বুদ্ধিৰ সাধ্য নহয় । কিন্তু খাৰি মুনি সকলে কয়,
যড় বিপুয়ে যেতিয়া জগত জয় কৰে, তেতিয়া একমাত্র
আদি পুৰুষ বিষ্ণুৰ বাহিৰে, দেৱতা, দানব, যক্ষ, বক্ষ
সকলোৱেই কাম, ক্ৰোধাদিৰ লগত তঁয়া-ময়া বণ কৰিব
লগীয়া হৈছিল । সেই যুঁজত মহাদেৱৰ নিচিনা পৰম
যোগী সংযমীৰো বিৰাট হৃদয় খন্তেকৰ নিমিত্তে হলেও
বিচলিত হৈছিল । কিন্তু তেওঁ আত্ম সংযমৰ বলত,
ত্ৰিলোকত যোগ বাজেধৰ বুলি প্ৰসিদ্ধি লাভ কৰিছে ।
তেতিয়াৰ পৰাই মহাদেৱ হিন্দুৰ পূজনীয় হৈ যবে যবে
পূজা পাইছে । সংযমী, কামজয়ী আৰু সৰ্বস্ব ত্যাগী
সন্ন্যাসী বুলিয়েই হিন্দুৰ যবত নিতৌ সদাশিৱ অৰ্থাৎ
মঙ্গলময় দেৱতাকপে অৰ্চিত হৈ আহিছে । অনিন্দ্য সুন্দৰী
কুমাৰী সন্ধ্যা ব্ৰহ্মাৰ মানসী কন্যা । কিন্তু তেনেস্থলতো
তেওঁৰো নিষ্পাপ হৃদয় এদিন যড়বিপুৰ প্ৰভাবত কলুষিত
হৈছিল । সেই দিনাখন চিৰসুন্দৰ চিৰপবিত্ৰ স্বৰ্গৰাজ্য,
ধন্যনাশী আন্ধাৰত বুৰ গৈছিল । পুৰাণৰ সেই বিচিত্ৰ
কাহিনী তলত বৰ্ণনা কৰা হ'ল । শাস্ত্ৰত কয় স্বৰ্গপুৰীতে
ব্ৰহ্মলোকে আছে । তাতে সৃষ্টিকৰ্তা ব্ৰহ্মাৰো বসতি ।
সেই ব্ৰহ্মলোকৰ মহিমাৰ কথা কৈ অন্ত কৰিব নোৱাৰি ।
অনাদি কাৰণ জ্যোতিৰ্ময় পৰমব্ৰহ্ম তাত নিতৌ বিৰাজমান ।
তাত নাই মৃত্যু, নাই জৰা ব্যাধি, ৰোগ-শোক নাই, ভাগৰ,

নাই ভোক-পিয়াহ, দুঃখ-চিন্তা নাই, বিষাদ-ভয়, নাই বিবহ-
বিচ্ছেদ । নাই জয় পৰাজয় । অৰ্থাৎ পাৰ্থিব জ্ঞানা-
যত্নণা তাত একোৱেই নাই । তাৰ পোহৰ এই পৃথিবীত
চন্দ্ৰ সূৰ্য্যই পোহৰ দিয়াৰ দৰে নহয় । সেই ঠাই নিতৌ
আপোনাআপুনি পোহৰ হৈ থাকে । তাৰ পোহৰৰ উজ্জ্বলতা
অসাধাৰণ । সেই ঠাই হৈছে, চন্দ্ৰ, সূৰ্য্য, গ্ৰহ, তৰা
আদি জ্যোতিষ্ক পদাৰ্থৰ উৎপত্তি স্থল । সেই ঠাইৰ
অলৌকিক মহিমা আৰু সৌন্দৰ্য্য বৰ্ণনা কৰা মানবৰ পক্ষে
দুঃসাধ্য কাম । তত্ৰাচও লোভ সামৰিব নোৱাৰি আমাৰ
মহাপুৰুষ ক্ৰীশ্ণৰদেৱ ৰচিত কীৰ্ত্তনৰ ধ্যান বৰ্ণনৰ পৰাই
সেই জ্যোতিৰ্ময় ধামৰ কিছু আভাস দিবলৈ আগ বাঢ়িলোঁ ।
সেই পুৰী এনেকুৱা,—

* * * *

বৈদূৰ্য্য হীৰা মৰকতময় ।
শাৰী শাৰী ৰঞ্জে বিমান চয় ॥
চন্দ্ৰ সূৰ্য্য যেন প্ৰকাশে আতি ।
নজানি যাত পশি দিন ৰাতি ॥
চাক সৰোবৰ নিৰ্মল জল ।
সুগন্ধি পদ্ম শোভে উতপল ॥
আছে ৰাজহংস সমূহে ৰঞ্জি ।
লীলায়ে যুগল ভুঞ্জে উভঞ্জি ॥

চাক পাৰিজাত মলয়া বার ।
 চটকে তেজে মূললীত বার ॥
 ভ্রমৰ গণে গাৱে হৰি গীত ।
 বৈষ্ণৱগণে শুনি আনন্দিত ॥
 বৈদূৰ্যাস্তস্ত ফটিকৰ বাৰ ।
 মাণিক্য কপাট ভীৰৱ দ্বাৰ ॥
 কাটীলা জিঞ্জীৱী সুবৰ্ণাৱলী ।
 বিচিত্ৰ মণি মৰকত মূলী ॥
 পদ্মবাগ বত্ৰে লগাইল চৌতি ।
 কোটী সূৰ্য্য যেন পুৰীৰ জ্যোতি ॥

× × × ইত্যাদি ।

এদিন এই ব্ৰহ্ম লোকত দেৱতা সকলৰ এখন মহাসভা হৈছিল । স্বৰ্গৰ ইন্দ্ৰাদি দেৱতা আৰু ব্ৰহ্মাৰ শ্বৰীচি, অত্ৰি, অঙ্গিৰা, পুলস্ত, পুলহ, ক্ৰতু, বশিষ্ঠ, ভৃগু প্ৰভৃতি মানস পুত্ৰ সকলেও সেই সভাত যোগ দিছিল । সভা বহি থকা অৱস্থাত হঠাৎ কুমাৰী সন্ধ্যাৰ তালৈ আগমন হল । সন্ধ্যাৰ ৰূপ লাৱণ্যৰ জ্যোতিত সভাঘৰ দুগুণে উজ্জ্বল হৈ পৰিল । সেই আনন্দময়ী মূৰ্ত্তি দেখি সকলোৰে প্ৰাণত এক অপূৰ্ব পুলকৰ সঞ্চাৰ হল । তেতিয়া ব্ৰহ্মবাদী মুনি সকলে সভাৰ মাজত বহি সামগান কৰিছিল । দেৱৰ্ষি নাৰদে বীণা বজাই হৰিব নাম কীৰ্ত্তনত বিভোৰ হৈ আছিল ।

জ্ঞান পিপাসু বশিষ্ঠৰ আত্মতত্ত্ব সম্বন্ধে ধৰ্ম্মৰাজৰ লগত নানান আলোচনা হৈ আছিল । উভয়েই বিভিন্ন প্ৰশ্নৰ উত্থাপন কৰি গভীৰ তত্ত্বৰ মীমাংসা কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল । আত্ম আৰু পৰমাত্মাৰ স্বৰূপ আৰু দুয়োৰে পৰস্পৰ সম্বন্ধ কি, তাক জানিবলৈ বশিষ্ঠৰ বৰ ধাউতি জন্মিছিল । কিন্তু হাঁয় এনে অৱস্থাৰ হঠাৎ পৰিবৰ্ত্তনে দেখা দিলে । সংযমী পবিত্ৰ হিয়া ইন্দ্ৰজাল মায়াত বিচলিত হোৱাৰ উপক্ৰম হ'ল ।

× + ×

ধৰ্ম্মৰ আলোচনা সভা বহি থকা অৱস্থাতে হঠাৎ "মদন" আৰু "মায়াৰ" তাত আবিৰ্ভাৱ হ'ল । সভাত থকা সকলোৰে হিয়াত এটা অজ্ঞাত আকুলতাৰ ভাব বিৰিজি উঠিল । চিৰ বসন্তৰ নব সমাগম দুগুণে প্ৰকাশ পালে ! চাৰিও ফালে পুষ্পপবাগৰ মন, প্ৰাণ উত্তলোৱা স্নিগ্ধ গন্ধ ! নব বসন্তৰ মাধুৰ্য্য উৰলি পৰিল ! ঠিক এনে সময়তে অলপ দূৰত আঁৰত বৈ "মায়াই" "মদনক" ক'লে 'অলপ সাৱধান হোৱা' । ভয় নাই, ভয় নাই এই পিনে আহা ! প্ৰথমতে ব্ৰহ্মাৰ গাত সন্মোহন বাণ নিক্ষেপ কৰা । তেতিয়া কামদেৱে মায়াৰ কথামতেই এপাত শৰ ফুলধনুত জুৰিলে ব্ৰহ্মাৰ গাত মাৰি দিলে । অকস্মাৎ সৃষ্টি কৰ্ত্তাৰ প্ৰশান্ত হৃদয় চঞ্চল হৈ পৰিল । মহা প্ৰলয়তো যাৰ বিৰাট হৃদয় অবিচলিত থাকে, তেনে সংযত চিত্তও

আজি ঘোৰ অশান্তিৰ প্ৰবল ধুমুহাত কঁপিবলৈ ধৰিলে।
তেওঁ মুগ্ধ হৈ নিজ তনয়া সন্ধ্যাৰ মুখলৈ একে ধিবে চাই
ব'ল। কি জানি কোন অজ্ঞাত কাৰণত তেওঁৰ হিয়াৰ
এনে বিকৃতি ঘটিল। তাক প্ৰথমতে তেওঁ একো বুজিব
নোৱাৰিলে ! সি যিকি নহক মুঠৰ ওপৰত মায়াৰ জয়
হল উদ্দেশ্য সফল হ'ল !

+ + +

ব্ৰহ্মা আদি কৰি জীৱ যত, বাম বাম বাম বাম বাম,
মায়া শয্যামাজে আহয় ঘুমটি যাই !

(নাম ঘেৰা)

* * * *

অলপ পিছতে মায়াই নেপথ্যত ক'লে,— সন্ধ্যা! এতিয়া
কেনে পালা ? এতিয়া বুজি পালাতো কাৰ প্ৰভাৱ বেচি।
তুমি সিদিনা দেখা স্বপ্ন আজি দিঠকত ফলিয়ালে।
কামদেৱে দুনাই এপাত ফুলশৰ মাৰি মৰীচি আদি ব্ৰহ্মাৰ
মানস পুত্ৰ সকলক অস্থিৰ কৈ পেলালে। সকলোৰে
চিত চঞ্চল হৈ উঠিল ! আকুল পুলকত বিহ্বল হৈ ভনীয়েক
সন্ধ্যাৰ ফালে সকলোৱে মুগ্ধ হৈ চাই ব'ল। নাজানে
কি হাঁয়, দৈবৰ গতি ! অৱশেষত কামদেৱে পঞ্চম শৰপাত
সন্ধ্যাৰ গাত মাৰি দিলে। কোনো দিনে জীৱনত অনুভৱ
নকৰা এটা গভীৰ স্পন্দনত সন্ধ্যাৰ বুকুখন খানবনাদি
বানিবলৈ ধৰিলে। এটা যেন অব্যক্ত পুলকত মন প্ৰাণ

মাটি উঠিল ! তাপস চকুত মোহৰ ভাষ বিবিধি পৰিল।
হাঁয়, এই দিনা ব্ৰহ্মলোকত সঁচাকৈয়েই জুই জলি উঠিল !
গোটেই সভাঘৰ কাঁহপৰি জীন ঘোৱাৰ দৰে নিমাত নিতাল
হ'ল। ধিক এনেসময়তে ব্যোমচাৰী মহাদেৱে সেই গভীৰ
নীৰৱতা ভাঙ্গি বিক্ৰপৰ ছলেৰে ব্ৰহ্মাক কবলৈ ধৰিলে,—

“অহো ব্ৰহ্মসুখ কথং কামভাবঃ সমুদগতঃ।

দৃষ্টো স্বতনয়াং নৈতদযোগ্যং বেদানুলাবিনাম্ ॥

যথা মাতা তথা জামিৰ্ষথা জামিস্তথা স্তুতা।

এখ বৈ বেদ মাৰ্গস্ত নিশ্চলমুখোখিতঃ।

(কালিকা পুৰাণ)

“হে ব্ৰহ্মা, নিজ কণ্ঠা কুমাৰী সন্ধ্যাক দেখি
তোমাৰ মন চঞ্চল হ'ল নেকি ? হিঃ ! হিঃ ! বিজয়
বেদৰ জন্মদাতা, তেওঁৰ পক্ষে এনে ঘৃণনীয় কাম কেনেকৈ
সম্ভৱ হ'ব পাৰে ? পো-বোৱাৰী আৰু নিজৰ জীৱনী
উভয়েই মাতৃ তুল্যা। ই বেদৰ সিদ্ধান্ত। হাঁয়, হাঁয়,
তুমিয়েই এই সিদ্ধান্তৰ প্ৰকাশক হৈ আজি নগ্ন কামৰ
প্ৰভাৱত সকলো পাহৰি গ'লা !” মহাদেৱৰ এনেকুৱা
বিক্ৰপাঙ্ক কথাত শুনি ব্ৰহ্মাই বৰ লাজ পালে। আত্ম
শক্তিৰ প্ৰভাৱত প্ৰকৃতিস্থ হৈ, ইন্দ্ৰিয় সমূহক সম্পূৰ্ণ ভাবে
নিকল্প কৰি, অৰ্থাৎ সংযম কৰি, নিজক চম্ভালি লৈ চাৰিও
ফালে চকু ফুৰাবলৈ ধৰিলে। সমুখত কামদেৱক দেখা

পাই তেওঁৰ আঁক বুজিবলৈ বাকী নাথাকিল যে এনে অঘটন ঘটোৱাৰ যত কুটৰ ঘাই হৈছে এই মদনেই। তৎক্ষণাত তেওঁৰ চকুৰ পৰা একুৰা বিশ্বদাহী অগ্নি বাহিৰ হ'ল। ক্ৰোধত মুখৰ বৰণ সলনি হ'ল! মায়াই ইয়াৰ আগতেই পলাল! ব্ৰহ্মাই কামদেৱক অভিশাপ দি ক'লে,— হে দুষ্ট কামদেৱ, তই আজি আমাক অকাবণতে যেনেকৈ এটা অসম্ভৱ পাপ কাৰ্য্যত প্ৰবৃত্ত কৰালি তাৰ পৰিণাম স্বৰূপে এই এদিন শিৱৰ কোপানলত পুৰি ছাই-ভষ্ম হবি।" এই দৰে কৈয়েই ব্ৰহ্মাই সভাস্থল এৰি গুছি গ'ল। তেওঁৰ লগে লগেই, আন আন ঋষি মুনি সকলেও সভাস্থল কৰি নিজ নিজ গন্তব্য স্থানলৈ গমন কৰিলে। সন্ধ্যাই লাজ অপমানত মৰ্ম্মাহত হৈ মনৰ দুঃখত তাৰ পৰা জীতৰি গ'ল। অকলে অকলে ঘূৰি পকি এটা পৰ্ব্বতৰ কাষ চাপিল। সেই পৰ্ব্বতৰে এজোপা জুপুহা লতাৰে আবৰি থকা বৰগছৰ তলত বহি আকাশ পাতাল ভাৰিবলৈ ধৰিলে। নিতৌ হাঁহিভৰা চন্দ্ৰমুখ খনি বিবাদৰ কঙ্গীয়া ডাৱৰে ঢাকি ধৰিলে। মায়া আৰু মদনৰ এনেকুৱা ছলনা চাতুৰী ভৰা কাৰ্য্যকলাপ বোৰ তেওঁৰ মনত প্ৰাহেলিকাৰ দৰে খেলি গ'ল। আপোন পিতৃয়ে, আপোন ভ্ৰাতৃও তেওঁৰ মৌল্যাত মুগ্ধ হ'ল! আনকি তেওঁ নিজেও শেহত বশিষ্ঠৰ প্ৰতি আকৃষ্ট হ'ল! ইকি কাণ্ড! ইকি ভ্ৰম! ইকি মায়াৰ ছলনা! এনেবিলাক কথা ভাবি ভাবি বতাহত কঁপা

বেতগছৰ দৰে তেওঁৰ শৰীৰ কঁপিবলৈ ধৰিলে। সেই দিনা মন্দিৰৰ কাষত শুই থাকোঁতে দেখা স্বপ্নলৈ তেওঁৰ মনত পৰিল। এনেবোৰ ঘূৰনীয় অশ্ৰায় পাপ কামৰ মূলত যে মায়া আৰু কামদেৱ তেওঁ তাক জানিব পাৰিলে। তেতিয়া তেওঁ কি দৰেনো 'কাম' ক জয় কৰি তাৰ প্ৰভাবৰ পৰা হাত সাৰি থাকিব তাৰ উপায় উদ্ভাৱন কৰিবৰ কাৰণে কৃত সংকল্প হ'ল। মন্দাকিনীৰ জল এচলু হাতত লৈ একান্তচিত্তে চকুমুদি ওপৰলৈ মুখ কৰি বজ্ৰ গন্তীৰ শ্ববেৰে ক'লে— "যদি গঙ্গা সত্য হয়, যদি মোৰ নাৰী ধৰ্ম্ম সত্য হয়, তেন্তে মই কঠোৰ তপস্তা কৰি এই পাপ দেহৰ প্ৰায়শ্চিত্ত কৰিম। তপস্তাৰ বলত অসম্ভৱ, সম্ভৱ হৈ উঠাবই লাগিব।"

"কিন্তুকাং স্থাপিৱিষ্যামি মৰ্যাদামিহভূতলে।
উৎপন্ন মাত্ৰা ন যথা সকামাঃ শ্ৰাংশবীৰিণঃ ॥"

অৰ্থাৎ শৈশৱ কালত যাতে প্ৰাণী বিলাক কাম শত্ৰুৰ গৰাহত নপৰে তাৰ প্ৰতিকাৰ মই জগতত থৈ যাম। এই সংকল্প লৈয়েই সন্ধ্যাই মৰ্ত্যপুৰীলৈ আহি চন্দ্ৰভাগ পৰ্ব্বতত ঘোৰ তপস্তা আৰম্ভ কৰিলে।

—চতুর্থ অধ্যায়—

(সন্ধ্যার স্তবলাভ)

প্রজাপতি ব্রহ্মাই সন্ধ্যাই এনেকুরা অভূতপূর্ব
দুঃ সংকল্পলৈ কঠোৰ তপস্তা কৰিবৰ নিমিত্তে মৰ্ত্যপুৰীলৈ
যোৱাত বৰ হুংখ পালে। কিন্তু কি কৰিব। সন্ধ্যাক
আক সেই মহান্ সংকল্প পৰিত্যাগ কৰাই ওলোটাই
আনিবলৈ কাৰ সাধ্য আছে! উপায়ান্তৰ হৈ শেহত তেওঁ
তেওঁৰ কনিষ্ঠ মানস পুত্ৰ জ্ঞান যোগী বশিষ্ঠক মাতি আনি
ক'লে, বৎস, তোমাৰ ভনীয়েক সন্ধ্যাই চন্দ্ৰভাগ পৰ্বতত
কঠোৰ তপস্তা কৰিবৰ নিমিত্তে কৃতসংকল্প হৈ পৃথিবীলৈ
গৈছে। তাই হৈছে একেবাৰেই অজ্ঞান বালিকা! কেনেকুৱা
নীতি নিয়মেৰে তপস্তা আচৰণ কৰিলে উদ্দেশ্য সিদ্ধহব,
তাক সমূলি নাজানে। অশুদ্ধকৈ মন্ত্ৰ উচ্চাৰণ কৰি কেতিয়াও
তপস্তাৰ ফল পৰে নোৱাৰে। সেই কাৰণে তুমিও তালৈকে
গৈ, সন্ধ্যাক তপস্তাৰ শুদ্ধ নিয়মকাৰণ শিকাই স্তৱ মন্ত্ৰ
দিয়াগৈ। তুমি তালৈ যাওঁতে ছদ্ম বেশ ধৰি যাবা। কাৰণ
তোমাক এইদৰে যে ৰা দেখিলে, সন্ধ্যাই লাজ পাব।
তাৰ পিছত বশিষ্ঠই ক'লে পিতৃদেৱ, আপোনাৰ যি আদেশ
তাক মই প্ৰাণপণে পালন কৰিম। এই বুলি কৈ, তেওঁ

অকল্পতীৰ কাহিনী।

২১

ব্রহ্মচাৰী সন্ন্যাসীৰ বেশ ধৰি স্বৰ্গৰাজ্যৰ পৰা বাহিৰ হৈ
মৰ্ত্যত প্ৰবেশ কৰিলে। চন্দ্ৰভাগ পৰ্বতলৈ গৈ লাহে
লাহে সন্ধ্যাৰ ওচৰ চাপিল। বশিষ্ঠই গাত চৰ্ম বস্ত্ৰ
পৰিধান কৰি, মূৰত দীৰ্ঘলীয়া পিঙ্গল বৰণীয়া জঁটা, ডিঙিত
অক্ষমালা, এখন হাতত ত্ৰিশূল আনখন হাতত কমণ্ডলু
ললে। তেওঁ, সেই বাটত লোহিত সৰোবৰ পালে। তাৰ
পৰাই পুণ্য সঙ্গিনী চন্দ্ৰভাগা নদী গিৰি গহবৰ ভেদ কৰি
দক্ষিণ সাগৰৰ পিনে বৈ গৈছে। লোহিত সৰোবৰত
নানা বিধ ভেট, উৎপল, শ্বেতপদ্ম, নীলপদ্ম, আৰু বস্তুপদ্ম
ফুলি অপূৰ্ব শোভাধাৰণ কৰি আছে। তাৰ মনমোহা
সুগন্ধ আৰু অপৰূপ সৌন্দৰ্য্যত সকলোৰে মন প্ৰাণ
পুলকিত হৈ উঠে। মাজে মাজে নানা বৰণীয়া বাজহাঁহ,
সৰালি আদি বনৰীয়া পক্ষীৰ লীলা খেলা মধুৰ কলবৰত
গোটাই খন ঠাই মুখৰিত। বিৰ, বিৰ, মলয়াই পদ্ম বেণু
বুকুত ভৰাই ঘ্ৰাণেন্দ্ৰিয়ক পৰিতৃপ্ত কৰে! সৰোবৰৰ
চাৰিওপিনে সেউজীয়া গছ লতাৰে ভৰা নানা তৰহৰ
ফুলে সেই ঠাই সুশোভিত কৰি থৈছে। এনেকুৱা
অতুলনীয় দৃশ্যপট, সৌন্দৰ্য্য সুসমা পৃথিবীৰ কতো নাই।
নিজ চকুৰে নেদেখিলে প্ৰকৃত সৌন্দৰ্য্য কেৱল বৰ্ণনা
শুনিয়েই উপভোগ কৰিব নোৱাৰি। এনেকুৱা প্ৰাকৃতিক
সৌন্দৰ্য্যৰ লীলাভূমিৰ মাজত সন্ধ্যাই বিচাৰি ললে তপস্যাৰ
ঠাই। কুপ্পলতাবে আৱৰি থকা সৰোবৰৰ কাষৰ নিৰ্জন

ঠাই এডোখৰত সন্ধ্যা ধ্যানত বহিল। চকুৰ দৃষ্টি জ্বলন্ত
মাজত থিৰ কৰি একাগ্ৰচিত্তে তপস্যাত মগ্ন হ'ল। ক্ৰমে
ক্ৰমে তেওঁৰ বাহ্যজ্ঞান যেন লোপ পাই আহিল! চাৰিও
ফালৰ জগতখন এটা স্বপ্নৰ দৰে বোধ হ'ল। অদূৰতে
এজোপা সুগন্ধি ফুলৰ আঁৰত ঠিয় হৈ ছদ্মবেশী বশিষ্ঠই
সন্ধ্যাৰ গতি বিধি চাই আহিল। তাৰ পিছত এখুজি
দুখুজিকৈ সন্ধ্যাৰ ওচৰ চাপি গ'ল। একান্ত চিত্তে ধ্যানত
হোৱাৰ কাৰণে সন্ধ্যাই ওচৰলৈ কোনো লোক যোৱাৰ
একো গম গতি ধৰিব নোৱাৰিলে। তেতিয়া বশিষ্ঠই
শ্ৰুতিমধুৰ সুপত সন্ধ্যাক লাহেকৈ মাত লগালে। আই,
তুমি ইয়াত কি কৰিছা! তুমি কোন? ক'ব পৰা আহিছা?
মানুহৰ মাতৰ অনুভৱ কৰি, সন্ধ্যাই লাহেকৈ চকুমেলি
চালে। তেতিয়া তেওঁ আগত দেখা পালে এজন তেজোময়
ঋষি। তেওঁ সন্ধ্যাৰ ফালে আক আঙুৱাই গৈ ক'লে,—

কিমৰ্থমাগতা ভদ্রে নিৰ্জ্জনং ত্বং মহীধৰম্।

কশ্চ বা তনয়া গোবি কিংবা তব চিকীৰ্ষিতম্॥

হে ভদ্র, তুমি কি কাৰণে এনেকুৱা নিৰ্জ্জন হিংস্ৰ
জন্তুৰে ভৰপূৰ জয়াৰ ঠাইত আহি আছা। তুমি কি
কৰা? তোমাৰ দেহত দেখোন কোনো বোগ-দুঃখৰ লেশ
মাত্ৰও দেখা নাই! তথাপি তো মুখত চিন্তাৰ বেখা দেখা
পাইছোঁ। কোৱাত যদি আপত্তি নাই, তেন্তে তাৰ কাৰণ

মই জানিব পাবোনে? সন্ধ্যাই অবাৰ হৈ ধন্তক পৰ
থিয় হৈ ব'ল! তাৰ পিছত চুচুক চামাক কৈ কবলৈ
আবন্ত কৰিলে। হে ঋষি প্ৰবৰ, মই যি উদ্দেশ্যে এই
দুৰ্গম পৰ্বতলৈ আহিছোঁ, আজি আপোনাৰ পুণ্য দৰ্শনত
সেই উদ্দেশ্য সিদ্ধ হব যেন লাগিছে। হে মুনি পুত্ৰ,
মই ঈশ্বৰৰ তপস্যা কৰিবৰ কাৰণে এইখন নিজান পুৰীত
আহি সোমাইছোঁহি। মই প্ৰজাপতি ব্ৰহ্মাৰ মানসী কন্যা
সন্ধ্যা। মই তপস্যাৰ বিশেষ নিয়ম কাৰণ নাজানো।
এতিয়া কি কৰোঁ, কেনেকৈনো সংকল্পিত তপস্যা আবন্ত
কৰোঁ, তাকে ভাবি চিন্তি আছোঁ। আপুনি যোগীৰাজ
তাপস শ্ৰেষ্ঠ পুত্ৰ। দয়াপৰবশ হৈ এই অজ্ঞান বালিকাক
তপস্যাৰ নীতি-নিয়ম দীক্ষা-মন্ত্ৰ শিকাই দিলে পৰম কৃতার্থ
লাভ কৰিম। ছদ্মবেশী বশিষ্ঠৰ সন্ধ্যাৰ এনে কাকুতি
মিনতি শুনি দয়া উপজিল। তেওঁ সন্ধ্যাক পুনৰ একোকে
বুজুধিলে। কাৰণ তেওঁ আত্মোপাস্ত সকলো জানে। তাৰ
পিছত তেওঁ সন্ধ্যাক তপস্যাৰ স্তৱ মন্ত্ৰ নীতি-আচৰণ
পৰিপাটিকৈ নিতুল ভাৱে শিকাই দিলে। সন্ধ্যাৰ কাণে
কাণে “ওঁ নমো নাবায়ণায় ওঁ” মন্ত্ৰ দি কলে, সন্ধ্যা তুমি
এতিয়া এই মন্ত্ৰ হৃদয়ত জপ কৰি মোনী তপস্যা আবন্ত
কৰা। মোনী তপস্যা হৈছে, কোনো মাতকথা নোজোৱাকৈ,
জ্ঞান, তৰ্পণ আৰু পূজা উপাসনা কৰা। এনেকুৱা তপস্যাত
মনৰ একাগ্ৰতাৰ বিশেষ আৱশ্যক। মোনী তপস্যা আবন্ত

কবিলে প্রথম হুদিন কোনো আহাব কবির নালাগে ।
 কেবল তৃতীয় আক বর্ষ দিনব দিনা বাতি, এবাব মাধোন—
 কোনো গছব পাতত লৈ অলপ জলপান কবির পাবে ।
 তাব পিছত তিন দিন লঘোন দিব লাগে । সেই কেই
 দিনত আনকি পানী এটোপাও খাব নালাগে । এনেকৈ
 তপস্তা শেষ হলে প্রতি তৃতীয় দিনব দিনা বাতি অলপ
 কুলাহাব মাধোন কবির পাবে । গছব বাকলি বসন পিঙ্কা,
 মাটিত শোয়া, এইবোবো তপস্তাবে অক্ষ । এনেকুরা নিয়ম
 প্রণালীবে ঈশ্বৰ চিন্তাত সমাহিত হব পাবিলে ত্রিবিষ্ণু
 স্বয়ং সন্মুখত আহি দেখা দিয়েহি বুলি শাস্ত্রই কয় ।
 সন্ধ্যাই বিষ্ণু পূজাব স্তবমন্ত্র, নিয়ম কাৰণ ভালকৈ শিকি
 বুজিলে বশিষ্ঠক ভক্তিভারে সেৱা এটি জনালে । বশিষ্ঠইয়ো
 হবিষ মনেষে সন্ধ্যাক আশীৰ্বাদ দি তাব পৰা আভবি
 গ'ল ।

ইয়াব পিছত সন্ধ্যাই নিজৰ মনোবাঞ্ছা পূৰ্ণ হোৱাব
 পূৰ্বভাস পাই মহাআনন্দৰে মোহিত সৰোবৰৰ পাৰৰ
 নিজান ঠাইত ত্রিবিষ্ণুৰ ধ্যানত মগ্ন হ'ল । আনকি তেওঁৰ
 কপালৰ আগত ওলমি থকা কুন্তল বাশিত নিঃশব্দ হৈ
 পবিল । লাহে লাহে সন্ধ্যাব দেহত এটা অলৌকিক
 জ্যোতি বিৰজি উঠিল । তেওঁৰ হৃদয়ত যেন ত্রিবিষ্ণু
 তেওঁৰ ধ্যানত তুৰ্ত্ত হৈ থিত, দিছে এনে অনুমান
 হ'ল । ওপস্তাব ফলত শবীৰৰ কান্তি ক্ৰমে উজ্জলতৰ হৈ

দশোদিশ পোহৰাই পেলালে । সৰোবৰৰ কাষৰ বন-ভূমি
 সন্ধ্যাব স্বৰ্গীয় ছেউতিত আক সৌন্দৰ্য্যময় হৈ উঠিল ।
 উগ্র ওপস্তাব প্রভাবত নিৰ্জ্জন পুৰী প্রভাবান্বিত হৈ পবিল ।
 মৰ্ত্যব সৌন্দৰ্য্য বাশি স্বৰ্গীয় সৌন্দৰ্য্যৰ অমিত প্রবাহত
 বুৰ গল । স্বৰ্গ নামি মৰতত মাধুৰী বিলালে । পত্ৰ,
 পক্ষী, কীট পতঙ্গ তৃণ, তক সকলো বস্তু হ'ল । চিব
 আনন্দৰ ধাম মৰ্ত্যব বুকুত ওপঙি উঠিল । আহাঁ এই
 অপকণ শোভা ! স্বৰ্গীয় জ্যোতিৰ প্রহেলিকা !

—স্তুতি—

(১)

জ্ঞান, মান, নাদ, বিন্দু, নাই কপ যাব ;
নোহে ধাতু, নাই বেখা, বৰ্ণ বা আকাৰ ।
দৃশ্য, শ্রাব্য, নোহে, নাই, দৰ্শক, শ্রবণ ;
নমস্কাৰ কৰোঁ সেই ব্রহ্ম নিবঞ্জন ।

(২)

নাই ছাঁয়া, বৃক্ষ কপ, নাই বীজ মূল ,
নাই পাত, ডাল কপ, পল্লব হিল্লোল ।
নাই গন্ধ, পুষ্প কপ, নাই ফল যাব ;
নিবঞ্জন সেই ব্রহ্ম কৰোঁ নমস্কাৰ ।

(৩)

বেদ শাস্ত্র অধ্যয়ন মন্ত্ৰ উচ্চারণ ;
শৌচ, সন্ধ্যা, হোম, যজ্ঞ দেৱতা পূজন ।
নাই কপ, নাই ধোৱ, জাপ্য নাই যাব ,
নিবঞ্জন সেই ব্রহ্ম কৰোঁ নমস্কাৰ ।

(৪)

অখণ্ড বা খণ্ড নোহে, কাল, দণ্ড, পল ;
নোহে জীৱ, কিম্বা গ্ৰহ তৰা মেঘ দল ।
নোহে কাৰো গুণ দেৱ, গুণ নাই যাব ;
নিবঞ্জন সেই ব্রহ্ম কৰোঁ নমস্কাৰ ।

পঞ্চম আখ্যা

(সন্ধ্যাৰ তপস্যা ; লোহিত সৰোবৰৰ পাৰ)

লোহিত সৰোবৰৰ পাৰত সন্ধ্যাই একান্ত চিত্তে
ঈশ্বৰ চিন্তাত মগ্ন হ'ল । প্ৰথম কুকুৰাৰ ডাকতে শোৱাৰ
পৰা উঠি সৰোবৰত গা-পা ধুই আহি হোমাগ্নি জ্বলাই
আভূতি দিয়ে । যজ্ঞৰ ধোঁৱাৰে চউদিশ ধুৱালি কুৱালি
হৈ পৰে । এই দৰেই দিনৰ পিছত দিন, মাহৰ পিছত
মাহ আৰু বছৰৰ পিছত বছৰ কৈ একেবাহে ছয়ত্ৰিশ
বছৰ অৰ্থাৎ তিনিযুগ একান্ত চিত্তে কঠোৰ তপস্যা কৰাৰ
পিছত ভক্তৰ অধীন ভকত বৎসগ দয়ানিধি প্ৰভু শ্ৰীকৃষ্ণ
সন্ধ্যাৰ প্ৰতি অতিশয় প্ৰসন্ন হৈ চতুৰ্ভুজ মূৰ্ত্তি ধৰি
সম্মুখত আবিৰ্ভাব হৈ স্তম্ভৰ সৰে ক'লে, “হে কন্যাপি,
তোমাৰ অপূৰ্ব ভক্তি অৰ্চনাত মই সন্তুষ্ট হৈছোঁ ।
তোমাক এতিয়া যি বৰ লাগে লোৱা । তোমাৰ অভীষ্ট
বৰ দি মনৰ বাঞ্ছা পূৰ্ণ কৰিম ।”

সন্ধ্যাই স্বয়ং ভগৱন্তৰ এনেকুৱা ত্ৰিভুবন বিমোহন
ঐশ্বৰীয় মূৰ্ত্তি দেখি মুগ্ধ বিস্ময়ত সাষ্টাঙ্গে প্ৰণাম কৰি
চকুমুদি স্তুতি প্ৰৰ্থনা কৰিবলৈ ধৰিলে,—

(৫)

খেত, পীত নোহে যিটো, বক্ত বেত বৰ্ণ ;
নোহে বহি, নোহে যিটো বজত সুবৰ্ণ ।
নোহে চন্দ্র-সূৰ্য্য নাই উদয়ান্ত যাব ;
নিবন্ধন সেই ব্রহ্ম কৰোঁ নমস্কাৰ ।

(৬)

স্বৰ্গ কিম্বা মৰতত নাই বাসস্থান ;
জাতিৰ অতীত যিটো নাই ভেদ জ্ঞান ।
নহয় পৃথক যিটো আমি নাই যাব ;
নিবন্ধন সেই ব্রহ্ম কৰোঁ নমস্কাৰ ।

(৭)

অধঃ কিম্বা উৰ্দ্ধ নোহে শিৰ কিম্বা শক্তি ;
প্রকৃতি পুৰুষ নোহে কিস্বা লিঙ্গ মূৰ্ত্তি ।
নোহে ব্রহ্মা, বিষ্ণু দেৱ কন্দ্ৰ যিটোজন ;
নমস্কাৰ কৰোঁ সেই ব্রহ্ম নিবন্ধন ।

(৮)

নোহে যি গন্তীৰ ধীৰ নিৰ্বাণ বহিত ।
সংসাৰৰ সাৰ, পাপ-পুণ্যৰ অতীত ॥
ব্যক্ত বা অব্যক্ত নোহে ভিন্ নাই যাব ।
নিবন্ধন সেই ব্রহ্ম কৰোঁ নমস্কাৰ ॥

(৯)

অবোধ বালিকা মই জ্ঞান শূণ্য মতি ।
নিগুণৰ গুণ বুজা নাই সি শক্তি ॥
যাব অন্ত ব্রহ্মা ইন্দ্র দেৱতা অমুবে ।
নেপায় সৃষ্টি অন্ত, বিশ্ব চৰাচৰে ॥
তপোময় জগন্নাথ নমো বাৰম্বাৰ ।
হোৱাহে সদয় প্রভু জ্যোতিৰ আধাৰ ॥

ইত্যাদি স্তুতি প্রার্থনাৰে সন্ধ্যাই পুনৰ শ্রীবিষ্ণুক
ধন্যনা কৰিলে । ভগৱন্ত অতিশয় তুষ্ট হৈ পুনৰ সন্ধ্যাক
সাহস্ৰ বদনে মধুৰ বাণীৰে সম্বোধন কৰি কলে, শুনা
সন্ধ্যা, তোমাৰ অপূৰ্ব স্তুতি প্রার্থনাত মই পৰম আপ্যায়িত
হৈছো । এতিয়া তুমি যিহকে বিচৰা মই তাকে দিবলৈ
প্রস্তুত আছো । শ্রীবিষ্ণুৰ কথা শুনি সন্ধ্যাই কলে হে
ভগবান যদি দয়ালু প্রভুয়ে এই চিৰ অভাগিনীৰ ক্ষীণ পূজা
অৰ্চনাত সন্তুষ্ট হৈছে, তেন্তে দয়া কৰি এই আজ্ঞা কৰে
যেন শৈশৱ কালত জীৱ মাত্ৰেই কামৰ প্রভাবৰ পৰা মুক্ত
হৈ থাকে ; আৰু এই বৰ দিয়ে যেন এই অবোধ অবলা
বালিকাই সততে সংযমশীলা হৈ ভাৰি স্বামীৰ লগত সহজে
মিলন হব পাবে । শেহত মোৰ এয়ে প্রার্থনা যেন স্বামীৰ
বাহিৰে কাৰো প্রতি মোৰ সকাম দৃষ্টি নপৰে আৰু পতি
যেন মোৰ পৰম বন্ধু পেই হকাল পৰকালৰ চিৰলগৰীয়া হয় ।

তেতিয়া ভগবন্তই হাঁহি মুখে কলে “ভথাস্তু” । অৰ্থাৎ সেয়ে হওক । জীৱ দশাত, সকলোৱে চাৰিটা অৱস্থা পাব হব লাগে । শৈশৱকুমাৰ, যৌৱন আৰু বার্দ্ধক্য । যৌৱন কালত জীৱ বিলাক সকাম অৰ্থাৎ কামযুক্ত হব । তুমি পতিব্ৰতা সকলৰ মাজত অগ্ৰগণী হোৱা । তোমাৰ স্বামী তোমাৰ লগত সপ্ত (ক) কল্পান্তজীৱী হওক । তুমি মহামুনি মেধা-ভিখিৰ যজ্ঞীয় অগ্নিত দেহ ত্যাগ কৰি অগ্নিশুদ্ধ হোৱাৰ পিছত, সূৰ্য্য মণ্ডলত স্থান পাবা । এই বৰ দিয়েই স্বয়ং বিষ্ণুয়ে সন্ধ্যাৰ গাত অমৃতৰ হাত ফুৰালে । মুহূৰ্ত্ততে সন্ধ্যাৰ শব্দৰপুৰো-ডাশময় অৰ্থাৎ যজ্ঞীয় ঘিঁউময় হৈ পৰিল । চাওঁতে চাওঁতে শ্ৰীবিষ্ণু অস্তাৰ্দ্ধন হল ।

(ক) কল্প :— আধা খৰি সকলে সময়ক কিছুমান ভাগত বিভক্ত কৰি গৈছে । তাৰে এটা এটা ভাগক কল্প বোলে । এক কল্পত ৪৩২,০০০,০০০ বছৰ । ব্ৰহ্মাৰ এদিন আৰু এৰাতি ।

বৰ্ণ আখ্যা

(বজ্জ ক্ষেত্ৰ)

চন্দ্ৰভাগা নদীৰ পাৰৰ বছটাই ব্যাপি থকা নিজান বননি । তাৰে একোণত এখনি অতি মনোৰম আশ্ৰম । এই আশ্ৰম খনি যেন স্বৰ্গীয় সুখ-সৌন্দৰ্য্যৰ খনি ! যেনিয়েই চোৱা তেনিয়েই সৌন্দৰ্য্যৰ লীলা খেলা ! তাত পবিত্ৰ শান্তিৰ নিজৰা বৈ গৈছে ! কেৱল আনন্দময়, মধুৰ মঙ্গলময় ! সামগানৰ সুমধুৰ সুবন্ত গোটেই জনপদ মুখৰিত, উদ্বেলিত উল্লসিত আৰু পুলকিত ! বিবিধ ৰং বেৰঙ্গৰ ফুলৰ অপকণ শোভা ! বিবিধ ফুলে ৰমক ভগবৎ কৈ ফুলি জাতিয়া কৰি থৈছে । মলয়াত উটি অহা ফুলৰ সৌৰভে মনপ্ৰাণ আকুল কৰে । নানাবিধ বনৰীয়া চৰাইৰ কলধ্বনিত গোটেই আশ্ৰম ধ্বনিত, স্পন্দিত ! সেউজীয়া লতা-পাতে মলয়াৰ ভালে ভালে নাচিব লাগিছে ! সমীৰ বাগৰি বিবিধে বিবিধে দোলন বেলিছে । বুলি কেতেকীৰ চিয়া শাঁত পৰা মাত । মাৰাই ছালি ধৰি ধৰি ডাৱৰত সাক্ষা, বৰিব হেঙুলী বৰণে উল্লজাগ-মায়া তৰি দিয়াৰ দৰে প্ৰাহেলিকা সৃষ্টি কৰিছে । কৃষ্ণসাব— চমৰীমূগৰ চঞ্চল ভঙ্গিমা । বাঘে-ছাগে একে ঘাটতে পানী খায় ; একে ঠাইতে শোৱে

একে ঠাইতে খেলা করে । ইটোরে সিটোব গা ছেলেকা-
ছেলেকি করে । হিংসা ঘেব পাপৰ লেখ মাত্র নাই ।
শান্তিদেবীয়ে যেন পূর্ণ সৌন্দর্য্যে পূর্ণ গৌবরেবে সেই
ঠাইত বিবাজ করিছে । কোনো দুঃখ ক্লেশ, শোক-তাপৰ
চায়না নাই । স্বভাব সুন্দরীয়ে সকলোকে আপোন বুকুৰ
অমিয় মাধুরী পিয়াই আনন্দত বুঝাই বৈছে । মাছে মাছে
ব্রহ্ম সঙ্গীতৰ ধ্বনিয়ৈ গোটেই পুণ্যভূমিত ঢৌ তুলি চৌরাই
নিয়ৈ । গছ-লতিকাত যেন তাব মূৰ্ছনাত মুগ্ধবি উঠে,—

শুনি সি অমৃত গান
বনে বনে উচ্ছ্বাসতে,
মুগ্ধবিত্ত তক লতা
আপোনা আপুনি ;

আবেগতে অন্তর
তাপস করিব সেই,
উঠে যেন ফুল ফুল
ফুলনি বননী ।

ছপবীয়া গুণ্ গুণ্
বননী ছাঁয়াত যেন,
বাজে বীণ আকাশৰ
মধুণ গুণ্ ;

বন কাণোতব সেই
পবাণ উদাস কবা,
উটি যায় আকাশত
স্বৰ ববিষণ ।

—তৰ্পণ—

তপোবনৰ এই স্বৰ্গীয় সৌন্দর্য্যৰ খনিৰ মাজত মহান
উদার পুণ্যাঙ্গা বিশ্বৰ কল্যাণকামী ব্রহ্মা স্বৰি সকলে বিশ্বৰ
কল্যাণৰ নিমিত্তে ব্যাকুল অন্তৰেবে এইদৰেই ঈশ্বৰৰ নিমিত্তে
পূজা উপাসনা কৰি কাল কটায় ! তাত চৰ আক অচৰ,
কাৰো মাজত ভেদা ভেদ নাই । কাৰো মাজত থিয়লা
থিয়লি নাই । সকলোৱে প্রশান্তমনা পুণ্যাঙ্গা স্বৰিৰ অভয়
দানত আশ্বাস পাই নিৰ্ভয় মুকলি মনেৰে ভগৱন্তৰ বিশাল
সৃষ্টিত আনন্দিত হৈ বিচৰণ কৰিছে ।

বনৰ হৰিণো আহি
আশ্রমৰ প্রাঙ্গণত,
নিৰ্ভয় মুকলি মনে
কবেহি উল্লাস ;
চৰ আক অচৰো,
জ্ঞাতবিল ভেদ ভাব,
আত্মীয় সকলো এক
আত্মাবে প্রকাশ ।

—তৰ্পণ—

আশ্রমৰ পৰ্ণকুটিৰত বন্ধল পৰিহিত মহান ত্যাগী
ঋষি মুনি সকলে ব্রহ্মাণ্ডৰ বহুস্ত ভেদ কৰিবৰ কাৰণে
সদায় ধ্যান নিবত ! সদায় তৎপৰ !

তকতল ভৰি থকা।

শুকান পাতৰ পিকি

নুপুৰ মৰ্ম্মৰি আহা

আহে সমীৰণ,

পৰ্ণকুটিৰত য়েবে শান্ত ধ্যান মগ্ন ঋষি,

কৰো বুলি ব্রহ্মাণ্ডৰ

বহুস্ত মোচন !

—তৰ্পণ—

* * * *

সদানন্দময় মহৰ্ষি মেধাতিথিও এই আশ্রম খনিৰ
প্রাণ স্বৰূপ আছিল। জগতৰ প্রাণীৰ মঙ্গলৰ নিমিত্তে তেওঁ
এবাৰ “জ্যোতিষ্টোম” যজ্ঞ পাতিছি। বেদজ্ঞ আৰু সাগ্নিক
ব্রাহ্মণ সকলেই এই যজ্ঞৰ অধিকাৰী। এই যজ্ঞত বোল
জন ঋষিক বা পুৰোহিত লাগে। ইন্দ্র অগ্নি আৰু বায়ু
এওঁলোক তিনিজন এই যজ্ঞৰ প্রধান দেৱতা। সোমবস
ইয়াৰ প্রধান উপকৰণ। শিষ্যবৰ্গ লৈ এবাৰ মেধাতিথিয়ে
সৰোবৰৰ পাৰত এই যজ্ঞ পাতিছিল। সকলোৱে যজ্ঞৰ
অগ্নিত কলহে কলহে ঘিউ ঢালি আহুতি দিছিল। হোমৰ

দোৱাৰে চন্দ্ৰভাগা পৰ্বতকে ধৰি চউদিশ ধূৱলি কুঁৱলি
কৰি পেলাইছিল। ঠিক সেই সময়তে সন্ধ্যাই জীবিষুৰ
অনুগ্রহত কোনেও নেদেখাকৈ সেই হোমাগ্নিত জাপ দি
সেই দীক্ষা মন্ত্ৰদাতা ব্রহ্মচাৰী পুৰুষ জনক পতিভাৱে চিন্তা
কৰি দেহত্যাগ কৰিলে। পূৰ্বেই জীবিষুৰ কপাত তেওঁৰ
গোটেই শৰীৰ পুৰোডাশময় হৈ আছিল। গতিকে সেই
দেহ সহজে পুৰোডাশৰ লগত মিল হৈ সুবভিত হৈ গ’ল।
অগ্নিদেৱতাই তেওঁৰ তনু দগ্ধ কৰি জীবিষুৰ অনুমতি লৈ
অগ্নিশুদ্ধ দেহটি আকাশৰ সূৰ্য্যামণ্ডলত প্রতিষ্ঠা কৰিলে।
সূৰ্য্যাদেৱতাই তাক হুভাগ কৰি পিতৃ আৰু দেৱগণৰ প্ৰীতিৰ
নিমিত্তে নিজৰ বথত স্থাপন কৰিলে। সন্ধ্যাৰ এই হুভাগত
ভাগ কৰা দেহেই হৈছে, প্রাতঃ সন্ধ্যা আৰু সায়াং সন্ধ্যা।

তাৰ পিছত জীবিষুয়ে সন্ধ্যাৰ প্রাণবায়ুক শৰীৰী
অৰ্থাৎ দেহযুক্ত কৰি সেই মেধাতিথিৰ যজ্ঞীয় অগ্নিত
বাধিলে। যথা সময়ত যজ্ঞ শেষ হোৱাত মেধাতিথিয়ে
হোমাগ্নিৰ ভিতৰত কেঁচা সোণৰ দৰে অনুপন্ন লাৱণ্যময়
এগৰাকী কন্যা দেখা পাই পৰম বিস্ময় মানিলে। কন্যাৰ
মুখত মনোৰম হাঁহি, ভৰিলৈকে বৈ পৰা কলা মেঘৰ
দৰে কিচ কিচ কৰে চুলিটাৰ। এনেকুৱা এগৰাকী
অপূৰ্ব সুন্দৰী কন্যা দেখা পাই যজ্ঞস্থলিত থকা সকলোৱেই
স্তম্ভিত হ’ল। সেই সময়তে হঠাৎ দৈব বাণী হ’ল,—
“মুনিবৰ এওঁ ব্রহ্মাৰ মানসী কন্যা সন্ধ্যা। এওঁক গ্রহণ

কবিলে ব্রহ্মলোকৰ অধিবাসী হ'বা" এই দৈববাণী শুনি মেধাতিথিৰ মনত অতিশয় আনন্দ লাগিল। তেতিয়া তেওঁ কন্যাটিক যজ্ঞৰ অৰ্ঘ্যজলত স্নান কৰাই অতি সন্তুৰ্ণে, অতি হৰষেৰে কোলাত ললে। যজ্ঞত লাভ হোৱাৰ কাৰণে কন্যাৰ নাম থলে "অকঙ্কতী"।

"ন কণকি যতো ধৰ্ম্মং সা কেনাপি চ কাৰণাৎ"

অৰ্থাৎ কোনো কাৰণতেই ধৰ্ম্মত বাধা নিদিয়ৈ দেখি মহৰ্ষি মেধাতিথিয়ে কন্যাটিৰ এই নাম বাধিলে।

সপ্তম অধ্যা

(স্বানস পৰ্বতত)

মহৰ্ষি মেধাতিথিৰ আশ্রমত শিষ্য অকঙ্কতী গুরু পক্ষৰ চন্দ্ৰকলা দৰে দিনক দিনে কপ-লাবণ্যৰে বাঢ়িবলৈ ধৰিলে। পূৰ্ণিমাৰ জোনটিৰ দৰে মনোৰম মুখ থনি, পদুমৰ পাহিৰ দৰে চকুদুটি, অগ্নিদক্ক সুবৰ্ণৰ দৰে শৰীৰটি, চম্পা ফুলৰ দৰে সুন্দৰ ডিঙিটি, পুৰাৰ হেঙুলী বেলিৰ বৰণৰ দৰে ঠোঁটটি, মুকুতাৰ দৰে দাঁতকিটি, তিলফুলৰ দৰে নাকটি। ভোমোৰাৰ পাখিৰ দৰে বৰণীয়া চউ খেলি থকা দীঘলীয়া চুলিটাবি। মুঠতে কবলৈ গলে বিশ্বৰ সৌন্দৰ্য্যৰ সকলো মাধুৰী যেন তেওঁৰ গাতে থুপ খালেহি। যেনে, এবাৰ তেওঁলৈ চান্ধ, পুনৰ চকু ঘূৰাব নোৱাৰে। দেখিলে মনপ্ৰাণ জুৰ পৰে। ভোক পিয়াহ দুৰ হয়, চিৰ বোগীয়েও যেন তেওঁক দেখিলে খন্তেকলৈ বোগৰ উপশম পায়।

চাওঁতে চাওঁতে অকঙ্কতীয়ে পাঁচ বছৰ বয়সত ভৰি দিলে। সেইকালত তেওঁ চন্দ্ৰভাগা নদীৰ পাৰত আক আশ্রমৰ চাৰিও ফালে হৰিণ শিশু খেদি লবিধাপৰি খেদি ফুৰে। তেওঁৰ পুণ্য পৰশত পিতাকৰ তপোবন

যেন দুগুনে উজ্জলি উঠিল। মহাপুণ্যতীৰ্থ পৰিণত হ'ল। স্বয়ং ত্ৰৈলোক্যবাণী লক্ষ্মী দেবীয়ে যেন বিবাজ কৰিলেহি। কথিত আছে যে চন্দ্ৰভাগা নদীৰ কাষৰ অকল্মতী তীৰ্থ জলত স্নান কৰি আজিও লোকনিবন্তৰে পুণ্য অৰ্জন কৰে। বিশ্বাস আছে যে ইয়াৰ পুণ্যজলত স্নান কৰিলে চন্দ্ৰলোক আৰু বিষ্ণুলাকত বাস কৰাৰ সমান ফল লাভ হয়। অশ্বমেধ যজ্ঞ কৰাৰ সমান পুণ্য হয়। এদিন অকল্মতীয়ে চন্দ্ৰভাগা নদীত স্নান কৰি পিতাক মেধাতিথিৰ ওচৰত খেলি আছিল। এনেতে প্রজাপতি ব্ৰহ্মাই দশোদিশ পোহৰাই তেওঁলোকৰ আগত ওলাল। অকল্মতীৰ শিক্ষাৰ সময় হৈছেহি দেখি, মেধাতিথিক সেই সম্পৰ্কে পৰামৰ্শ দিবলৈকেই প্রজাপতি ব্ৰহ্মা তালৈ গৈছিল। মেধাতিথিয়ে অশ্রমৰ সকলো শিষ্যবৰ্গৰে সৈতে পিতামহ ব্ৰহ্মাক আগবঢ়াই আনি অতিসন্তুৰ্ণে পাচ, অৰ্ঘ্য দি যথোপচাৰে পূজা কৰিলে। তাৰ পিছত ব্ৰহ্মাই মেধাতিথিক ক'লে “ মুনিবৰ অকল্মতীৰ এতিয়া শিক্ষাৰ সময় হৈছে। তুমি এওঁক সতীৰ গী সকলৰ লগত থৈ শিক্ষা দিয়াৰ দিহা কৰা। তিবোতাক তিবোতাইহে উপযুক্ত শিক্ষা দিব পাবে। গতিকে তুমি এওঁক মি সাবিত্ৰী আৰু বহুলাৰ লগত অতি সোনকালেই খোৱাগৈ। তেওঁলোকৰ লগত থাকি কন্যাই অতি সহজে অতি সোনকালে জগতত সতী ধৰ্ম্মৰ আদৰ্শ দেখুৱাই তোমাৰ আশ্রম আৰু পুণ্যময়, আৰু নামজলাই তুলিব।

এই উপদেশ দি সকলোকে শুভেচ্ছা জনাই পিতামহ ব্ৰহ্মাই আঁতৰি গৈ শূণ্যত বিলীন হৈ গ'ল। বিধাতাৰ আদেশ মতেই মুনিবৰ মেধাতিথিয়ে অকল্মতীক সজাই পৰাই সাবিত্ৰী আৰু বহুলাৰ ওচৰলৈ নিবৰ কাৰণে সূৰ্য্য মণ্ডলত আৰোহন কৰিলে। তালৈ গৈ হাতত অক্ষমালা লৈ পদ্মাসনত অধিষ্ঠিতা জ্যোতিৰ্ময়ী সাবিত্ৰী দেবীক দৰ্শন কৰিলে। বহুলা সেই সময়ত মানস পৰ্বতত ফুৰিবলৈ গৈছিল। সতী সাবিত্ৰী দেবীয়ে তেওঁলোকক দেখি মহা আনন্দ পালে। বৰ আলহ-উহহ কৈ সন্তোষৰ জনোৱাৰ পিছত সাবিত্ৰী দেবীয়ে অকল্মতী আৰু মেধাতিথিক মানস পৰ্বতলৈ হৈ গ'ল। সেই পুণ্য ক্ষেত্ৰত পঞ্চসতী সাবিত্ৰী, বহুলা, গায়ত্ৰী, সবস্বতী আৰু দ্ৰুপদাৰ লগত শুভ-সন্মিলন হ'ল। তাত সতী শিবোমণি সকলক দেখা পাই মহৰ্ষি মেধাতিথিয়ে এজন এজনাকৈ প্রত্যেককে সেৱা জনালে। তাৰ পিছত তেওঁ অকল্মতীক তেওঁলোকক গতাই দি ক'লে, — আই সাবিত্ৰী, আই বহুলা, এইটি মোৰ অতি চেনেহৰ জীয়াৰী। পিতামহ ব্ৰহ্মাৰ অদেশমতে অকল্মতীক আজিৰ পৰা তোমালোকক গভালো। তোমালোকে যেন কন্যাটিক মাতৃৰ দৰে লালন পালন কৰি শিক্ষা-দীক্ষা দি সতী ধৰ্ম্মৰ মৰ্যাদা বুজিব পৰা জ্ঞান দিয়া — এয়ে মোৰ ভৱসা। তেতিয়া সাবিত্ৰী আৰু বহুলাই অকল্মতীক সান্টি লৈ মুনিবৰ মেধাতিথি

ক'লে, — মুনিবাজ, আপুনি অকল্মষীৰ নিমিত্তে অলপো চিন্তা নকৰিব। আজিৰ পৰা আমি তেওঁৰ লালন-পালন, শিক্ষা-দীক্ষা দিয়া সকলোৰে ভাৰ ল'লোঁ। আমি জাোঁ। এওঁ পূৰ্বত ব্ৰহ্মাৰ মাননী কন্যা আছিল। আপোনাৰ যজ্ঞত জীবিষুৰ কৃপাত আপুনি এই কন্যা লাভ কৰি কৃতার্থ হৈছে। এনেকুৱা কপৱতী আৰু গুণৱতী কন্যা লাভ কৰাতো আপোনাৰ পক্ষে পৰম সৌভাগ্যৰ কথা। এই কন্যাৰ পৰা বংশৰ পৰম কল্যাণ হ'ব আৰু গোবৰ বাঢ়িব। এওঁৰ অলৌকিক সতীৰ্থ আচৰণৰ পৰা আপোনাৰ সুখ্যাতি বৈ বৈ যাব। গোটেই বিশ্বজগতৰ আৰু দেৱতা সকলৰ মঙ্গল সাধন হ'ব। জনক মেধাতিথিয়ে সাবিত্ৰী আৰু বহুলাৰ এনেকুৱা কথা শুনি পৰম সন্তোষ লাভ কৰি আনন্দত আপ্লুত হ'ল। তেওঁ তেতিয়া স্নেহৰ তনয়াক গাত হাত ফুৰাই আশীৰ্বাদ দি কলে — আই অকল্মষী, এতিয়া মই আহোঁ, তুমি মনত অলপো দুঃখ বেজাৰ নকৰিবা। পৰম হৰিৰ মনেৰে তোমাৰ মাতৃস্থানীয়া সতী সাবিত্ৰী, আৰু বহুলাৰ উপদেশ শিৰোগত কৰি মানি চলিবা। সতী ধৰ্ম্মৰ শিক্ষা লাভ কৰি জগতত তাৰ মহিমা বিলাই অক্ষয় কীৰ্ত্তি ৰাখিবা বুলি আশা কৰিলোঁ। আই, তোমাৰ ভয় হওক। এই বুলি তেওঁ জীয়েকক এৰি চকুলো টুকি আপোন গৃহলৈ উলটি আহিল। অকল্মষীয়ে পিতৃ দেৱতাৰ বিদায় ক্ষণত উচুপি উচুপি

কান্দি পিতৃৰ পাদ স্পৰ্শ কৰি সেৱা জনালে। বিদায় বিচ্ছেদৰ সৰুৰুপ দৃশ্যই খন্তেকলৈ সেই ঠাইত প্ৰহেলিকা খেলি গ'ল। ইয়াৰ পিছত অকল্মষীয়ে বিদায় মাগি সাবিত্ৰী আৰু বহুলাৰ ওচৰলৈ গৈ অন্তৰৰ শ্ৰদ্ধা-ভক্তিৰ অৰ্ঘ্য যাচিলে। মহান সাধক তপোনিষ্ঠ মহৰ্ষি মেধাতিথি কন্যাৰ যথোচিত শিক্ষা লাভৰ মঙ্গল কামনা কৰি যোগ শক্তিৰ প্ৰভাৱত সেই ঠাইৰ পৰা মুহূৰ্ত্তৰ ভিতৰতে অন্তৰ্হিত হৈ নিজ আশ্ৰমত প্ৰবেশ কৰিলে।

অষ্টম অধ্যায় ।

(জাতিস্মৰ)

“হৃদয়ে গুঞ্জবে কিনো উঠে প্রতিধ্বনি ।

নতু পূৰ্ব জনমৰ মধু-সৌৰৱণী !!”

সতী শিবোমণি সাবিত্ৰী আৰু বাহলাই নিজৰ কন্যাৰ দৰে অনুকৃতীক সাতবছৰ কাল সতীধৰ্মৰ নানা শিক্ষা দীক্ষা দি লালন পালন কৰিলে । সাবিত্ৰীয়ে অকল্পতীক মাজে মাজে সূৰ্য্যৰ গৃহলৈ লৈ যায় । কেতিয়াবা বাহলাই তেওঁক ইন্দ্ৰালয়লৈ নিয়ে । তাত সতী ধৰ্ম্মৰ মাহাত্ম্য, সতীত্বৰ প্ৰভাৱত অলৌকিক কাৰ্য্য সম্পাদন কৰা বিষয়ৰ অনেক আলোচনা হৈছিল । অকল্পতীয়ে তাত সদায় আগ ভাগ লৈছিল । অকল্পতীৰ অসাধাৰণ প্ৰতিভা, আৰু ধী-শক্তিৰ আগত কোনেও তৰ্ককৰি জিকিব নোৱাৰিছিল । এনেকুৱা অতুলনীয় বুদ্ধিমত্তাৰ কাৰণে অকল্পতীয়ে অতি অলপ কালৰ ভিতৰতে অনায়াসে সকলো শিক্ষা দীক্ষা ধৰ্ম্ম নীতিত পায়দশিতা লাভ কৰিলে । তেওঁৰ মন অতি সোনকালে গভীৰ জ্ঞান, সত্য আৰু সতীধৰ্ম্মত পৰিপূৰ্ণ হৈ উঠিল । পছম ফুলৰ সুগন্ধই যেনেকৈ গোটেই সৰোব সুবভিত

অকল্পতীৰ কাহিনী ।

৪৩

কবি দিগ দিগন্ততো সৌৰভ বিলায়, তেনেকৈয়েই লক্ষ্মীৰ দৰে স্ত্ৰীমতী সুন্দৰী আৰু সবস্বতীৰ দৰে বিদূষী অকল্পতীৰ গুণ-গৰিমা চাৰিওফালে বিয়পি পৰিল । এইদৰে দিনৰ পিছত দিন কটাই কিশোৰী অকল্পতীয়ে ভৰপূৰ যৌবনত ভৰি দিলে । একলা একলাকৈ চন্দ্ৰকলাৰ দৰে, পূৰ্ণিমাৰ জোনটি হৈ, পূৰ্ণবিকশিত পদ্মফুলৰ দৰে মনোৰমা হৈ উঠিল । তেওঁৰ স্বৰ্গীয় সৌন্দৰ্য্যৰ প্ৰতিভাত মানস পৰ্বতৰ শ্ৰোত্ৰৰ ভূমি উজলি উঠিল । কিষে অপকপ নাৰীমূৰ্ত্তি ! যাৰ তুলনা বিশ্ব জগতত বিৰল ।

এদিন তৰুণী অকল্পতীয়ে মানস পৰ্বতৰ আশে পাশে অকলে অকলে ফুৰি ফুৰোতে গছলতাৰে বেঢ়ি থকা এটা জেপোহাৰ মাজত হঠাৎ দেখা পালে অকল্পতীৰ দৰে এজন তেজোময় ঋষি ধ্যানত নিমগন অকল্পতীয়ে অৱাক হৈ থব লাগি সেই জ্যোতিৰ্ময় ঋষিৰ ফালে চাই ব'ল । তেতিয়াই তেওঁৰ অন্তৰত কোনোবা জন্মৰ মধুৰ সৌৰৱণীয়ে যেন ঢৌ খেলি গ'ল । কৰবাৰ পৰা যেন এটি সুৰ তাহি আহি অখণ্ড, বিচিত্ৰ, তাল, লয়, ছন্দত তেওঁৰ মন প্ৰাণ পুলকিত কৰি তুলিলে । অকল্পতীয়ে আপোন পাহৰি সেই কালে কিছুপৰ থব লাগি চাই থাকিল । কিন্তু পিছমূহূৰ্ত্ততে তেওঁৰ মোহ আঁতৰি যোৱাত, নিজক সংযত কৰি প্ৰকৃতিস্থ হ'ল, তেওঁ এনে বিশ্বয়তাৰ কাৰণে অতিশয় লাজ আৰু ছথ পালে । তেতিয়া তেওঁ সেই ঠাই এৰি আঁতৰি

গ'ল। সেই তেজস্বী পুৰুষৰ ফালে আকৃষ্ট হৈ থাকিব নোৱাৰা হ'ল; কিজানি কিবা এটা অজানিত গোপন দোষৰ কাৰণে নিজৰ ওচনত নিজই শঙ্কুচিহ্ন হৈ উলটি আহিব লগা হৈছিল। এটা দুৰ্দ্ধৰ গভীৰ বেদনাত তেওঁৰ বুকুখন কঁপি উঠিল। আকৃষ্ট হ'ল জীৱনত যেন তেওঁ এটা ভুল কৰিছে। মনলৈ এনে অনুতাপ অহাত চকুৰ পৰা মুকুতাৰ দৰে টপ্ টপ্ কৰে অশ্রুজল বাগৰি পৰিল। হঠাৎ মনতে কৈ উঠিল, হাঁয় মই মোৰ সতীৰ হেৰুৱালোঁ। এই চিন্তাই তেওঁৰ হিয়া পুৰি ডেই নিলে। মনৰ দুঃখত মুখৰ হাঁহি মাৰ গ'ল। আঁউসীৰ কলীয়া ডাৱৰে পূৰ্ণিমাৰ জোনটি ঢাকি ধৰাৰ দৰে বিষাদৰ কলীয়া ডাৱৰে সন্ধ্যাৰ চন্দ্ৰবদন খনিও ঢাকি ধৰিলে! যেন মনত আনন্দ নাই; দেহত বল নাই শৰীৰ অৱশ অৱশ বোধ হ'ল। আগলৈ খোজ নচলা হল; গা ধৰক বৰক লাগিল। ডিঙি শুকাই গ'ল। ভয়ত বিস্ময়ত পেটতে হাটভৰি লুকাল। কিজানি কি হ'ল! অকস্মাৎ এই পৰিবৰ্ত্তন কিয় হ'ল! ভাবি ভাবি তাৰ অন্ত নেপালে। তেওঁ ভাবিলে—

“মৃণাল তন্তুবৎ সূক্ষ্মা ভিন্না চ তৎকণাদপি”

হাঁয়— নাৰীধৰ্ম্ম মৃণাল সূত্ৰৰ দৰে অতিশয় সূক্ষ্ম। আনকি ই বায়ুৰ সূক্ষ্ম কোমল আঘাতে সহিব নোৱাৰে! সেই দেখিয়েই ই অলপ চাকল্যাতে নষ্ট হৈ যায়। হাঁয়!

হাঁয়! আজি মই বৰপুৰুষৰ প্ৰতি আকৃষ্ট হৈ ইমান কষ্টেৰে কৰা সাধনা লব্ধ — সতীধৰ্ম্ম নিমিষতে নষ্ট কৰিলোঁ। মোৰ ইহকাল আৰু পৰকাল উভয়কে হেৰুৱালোঁ। এইদৰে ভাবি চিন্তি বিয়াকুল হৈ মনৰ দুখেৰে তেওঁ সাবিত্ৰীৰ ওচৰলৈ গ'ল। কিজানি সেই জ্বালা-যন্ত্ৰনাৰ কিছু উপশম হয়। পৰম যোগ শক্তিৰ আধাৰ স্বৰূপা সাবিত্ৰীয়ে অকল্মতীৰ অৱস্থা দেখিয়েই যোগ শক্তিৰ বলত সকলো কথা জানিব পাবিলে। আৰু শাস্ত্ৰনা বাণীৰে অকল্মতীক ক'লে,—
আই অকল্মতী, তুমি কিয় দুঃখ কৰিছা? যাক দেখা পাই তোমাৰ এনে অৱস্থা হৈছে, তেওঁকেই পূৰ্ব জন্মত তুমি, স্বামীৰূপে বাঞ্ছা কৰি মেধাতিথিৰ যজ্ঞৰ অগ্নিত দেহভাগ কৰিছিল। তেওঁকি ব্ৰহ্মাৰ কনিষ্ঠ মানস পুত্ৰ বশিষ্ঠ! তেওঁকি তোমাৰ স্বামী হব। আজি মানস পৰ্ব্বতত ফুৰি ফুৰোতে সেই জনকেই দেখি, তুমি মুগ্ধ হৈছিল। গতিকে তোমাৰ একো দোষ হোৱা নাই। বৰং পুণাহে উদয় হৈছে! তোমাৰ সতীধৰ্ম্মতো কোনো ছেঁকা পৰা নাই! তোমাৰ পৰম সৌভাগ্যেই উদয় হৈছে। সেইবাবে মনত অলপো সন্দেহ নেবাখিবা! অলপো দুঃখ নকৰিবা। তুমি এতিয়া অতি হৰিষ হৈ কৰিব লাগে। তেতিয়া সাবিত্ৰী আৰু বৰহুলাই সন্ধ্যাৰ পূৰ্ব জন্মৰ সমুদায় বৃত্তান্ত তেওঁৰ চন্দ্ৰভাগ পৰ্ব্বতলৈ যোৱাৰ কথা, তাত তপস্যা কৰোঁতে বশিষ্ঠই হৃদয়েশ ধৰি সন্নাসী বেশেৰে দীক্ষা গ্ৰহণ,

শ্রীবিষ্ণুৰ বৰদান, সতীৰ মৰ্যাদা স্থাপন, বশিষ্ঠক পিছৰ
জন্মত স্বামীবৰণ, মেধা তিথিৰ যজ্ঞত দেহত্যাগ কৰি তেওঁৰ
কন্যাকপে গ্ৰহণ, ইত্যাদি সকলো কথা বিবৰি ক'লে।
তেতিয়া সন্ধ্যাৰ মনত বিশ্বাস জন্মিল। ক্ৰমে ক্ৰমে পূৰ্ব
জন্মৰ মধুৰ স্মৃতিয়ে হৃদয় পটত ভুমুকি মাৰিলে। নিজক
নিপাপা বুলি প্ৰত্যয় লভিলে। তেওঁৰ মুখত হঠাৎ এক
অপূৰ্ব পুণ্য জ্যোতিয়ে ঢৌ খেলি গ'ল। সন্মুখত, কপে
বসে, ভবপুৰ এখন নতুন জগত সুখ সৌন্দৰ্য্যৰে দেখা
দিলে! এটা অজানিত বাসনাৰ সূখে পৰাণ আকুল
কৰিলে। কপ, বস, বঙে ভবা সেইখন নতুন জগত কিমান
দূৰত! ইত্যাদি অনেক ধৰণৰ প্ৰশ্নোত্তৰে পূৰ্ণ যৌৱনা
অকল্পতীৰ ভাববাজ্যত এটা অসহ্য হেন্দোলনি তুলিলে।
ভাবি ভাবি ভাব সাগৰত উটি গ'ল! তাৰেই বা অন্ত
ক'ত!

—নবম অধ্যায়—

(অকল্পতীৰ বিয়া)

অকল্পতীৰ অপূৰ্ব পুণ্য কাহিনী প্ৰায় শেষ হৈ
আহিছে। এতিয়া তেওঁৰ বশিষ্ঠৰ লগত মধুমিলনৰ সময়
আহিছে। শুভবিবাহৰ আগ জাননীয়ে সকলোৰে মনত
ইধ পুলক সঞ্চাৰ কৰিলে। অকল্পতীৰতো কথাই নাই!

এদিন সাবিত্ৰীয়ে অকল্পতীক সূৰ্য্যামণ্ডলত থৈ ব্ৰহ্মাৰ
ওচৰ পালেগৈ। তেওঁক বশিষ্ঠ আৰু অকল্পতীৰ বিষয়ে
সকলো কথা ক'লে। প্ৰজাপতি ব্ৰহ্মাই সমাধিত, বশিষ্ঠ
আৰু অকল্পতীৰ বিয়াৰ সময় হৈছেহি জানি, অকল্পতীয়ে
মানস পৰ্বতৰ যি ঠাইত বশিষ্ঠক দৰ্শন কৰিছিল, সেই
ঠাইলৈকে সাবিত্ৰীকো লৈ গল।

নন্দী-ভৃঙ্গী আদি অনুচৰ বৰ্গক লৈ কৈলাশপতি
মহাদেৱো সেই ঠাইলৈকে গ'ল। শঙ্খ চক্ৰধাৰী শ্ৰীবিষ্ণুও
ভাত উপস্থিত হ'ল। দেৱৰ্ষি নাৰদ প্ৰমুখ্যে শ্ৰীবিষ্ণুৰ
পাৰিদ সকলো তালৈকে গ'ল। তেতিয়া পিতামহ ব্ৰহ্মাই
নাৰদক ক'লে, বৎস, তুমি চন্দ্ৰভাগ পৰ্বতলৈ গৈ মহামুনি
মেধাতিথিক ইয়ালৈ এতিয়াই লৈ আহাগৈ। নাৰদে এই
আদেশ - পোৱা মাত্ৰেই বীণা বাঁজাই বাঁজাই হৰিগুণ গাই

অতি সোনকালে চন্দ্রভাগ পৰ্ব্বতত ওলালগৈ। সন্মুখত নাৰদ মুনিক দেখা পাই মেধাতিথিয়ে তেওঁক সেৱা সন্তোষ জনাই দেবধিক বহিবৰ কাৰণে চৰ্মাসন পাৰি দিলে। তেওঁৰ আগমনত মেধাতিথি পৰম আনন্দিত হ'ল। তাত অল্প সময় জিবলি লৈ মুনিশ্ৰেষ্ঠ নাৰদে মেধাতিথিক পিতামহৰ আদেশ জনাই লগত লৈ মানস পৰ্ব্বতলৈ উলটিল। তাত তেতিয়া এখান বিৰাট দেৱসভাহৈ আছিল। ইন্দ্ৰাদি দেৱতা সকলেও সেই সভাত যোগদান দিছিল। মেধাতিথিয়ে গৈয়েই পোন প্ৰথমতে ব্ৰহ্মা, বিষ্ণু, আৰু মহাদেৱক ভক্তি ভবে সেৱা জনালে। ব্ৰহ্মাই তেওঁক ক'লে— মুনিবৰ এই দেৱ সভাতে * ব্ৰাহ্মবিবাহ মতে তোমাৰ ব্ৰতচাৰিণী অকঙ্কতীক বশিষ্ঠক সাদৰে সম্প্ৰদান কৰা। এওঁলোকৰ বিবাহ বন্ধন আমি পূৰ্বতে ঠিক কৰি থৈছোঁ। এই ধৰ্ম-সঙ্গত কাৰ্য্য বিষ্ণুয়েও অনুমোদন কৰিছে। বশিষ্ঠক কন্যাদান কৰিলে তোমাৰ বংশৰ গোবৰ আৰু যশস্তা বাঢ়িব। সকলো শুভ হব। সেই হেতুকে কন্যা সম্প্ৰদান কাৰ্য্যত যেন সমূলি পলম আৰু হেলা নকৰা— এয়ে আশা। শুভকাৰ্য্য নীত্ৰে সম্পাদন কৰা উচিত। তেতিয়া

* শাস্ত্ৰমতে বিবাহ আঠ প্ৰকাৰৰ। বেনে ব্ৰাহ্ম, আৰ্য্য, প্ৰাজাপত্য, দৈব, অশ্বৰ গাকৰ্ণ আৰু পৈশাচ। বৰক যথাবিধি আহ্বান কৰি সাক্ষীতা কন্যাদান কৰাকে ব্ৰাহ্ম বিবাহ বোলে।

মেধাতিথিয়ে ক'লে— প্ৰভুসকলে যি আদেশ কৰিছে তাক নিবোধাৰ্য্য কৈ মানি লৈছোঁ। এই দৰে মান্তি হৈ তেওঁ স্নেহৰ জীয়ৰী অকঙ্কতীক বশিষ্ঠলৈ বিয়া দিবৰ কাৰণে যা যোগাব কৰি আগ বাঢ়িল।

তাৰ পিছত মেধাতিথিয়ে কন্যা অকঙ্কতীক লগত লৈ ধ্যানমগ্ন বশিষ্ঠৰ ওচৰলৈ গ'ল। লগে লগে, ব্ৰহ্মা, বিষ্ণু, মহেশ্বৰ, ইন্দ্ৰাদি দেৱতা সকল, সাবিত্ৰী, বহলা, গুণ্ডা সতী সাধ্বী বৰ্ণী সকল সেই ঠাইত ভৰি পৰিলগৈ। তেওঁলোকে সূৰ্য্যৰ দৰে তেজস্বী বশিষ্ঠ মুনিক পদ্মাসন কৰি ধ্যান মগ্ন হৈ থকা দেখা পালেগৈ। তেতিয়া মেধাতিথিয়ে গাহে লাহে, সভয়ে, সম্ভ্ৰমেৰে সংযতচিত্ত বশিষ্ঠক সম্বোধন কৰি ক'লে— "হে তপোনিধি, আমি ব্ৰাহ্মবিধি অনুসাবে তোমাৰ ব্ৰতচাৰিণী কন্যা অকঙ্কতীক আপোনাক সম্প্ৰদান কৰিবৰ কাৰণে দেৱ বৃন্দৰে সৈতে ইয়ালৈ আহিছোঁ। আমি সকলোৱেই এই কন্যাৰ পানি গ্ৰহণ কৰিবৰ কাৰণে আপোনাক সন্নিৱন্ধ অনুৰোধ জনাইছোঁ। হে তপোধন এই অগ্নিশুদ্ধা, ব্ৰতচাৰিণী কন্যাক অনুগ্ৰহ পূৰ্বক সাদৰে গ্ৰহণ কৰি আমাক কৃতার্থ কৰক। হে মুনিপ্ৰবৰ, আপুনি যেতিয়াই যি আশ্ৰমত থাকিব, এই সুলীঙ্গ কন্যা হায়াটিৰ দৰে আপোনাৰ লগত চিৰ সেৱিকা চিৰ বিচাৰিকা আৰু সমান ব্ৰতচাৰিণী হৈ আপোনাৰ সেৱা-শ্ৰৱণা কৰিব। ব্ৰহ্মা, বিষ্ণু, মহেশ্বৰ আদি সৃষ্টিকৰ্তা

সকলব এনেকুরা অনুরোধত মহাভপা বশিষ্ঠব লাহে লাহে
ধান ভাঙ্গিল। পুরা সূর্যব পবনত পাই মেল খোরা
পতমব দবে বশিষ্ঠব নয়ন পদা মুকলি হ'ল। তেওঁব
সমুখত মেধাতিথি সমন্বিতে কন্যা অকল্পতীক আক
ভেওঁলোকব অলপ আতনতে ব্রহ্মাবে সৈতে দেবতা মণ্ডলীক,
বহুলা, সাবিত্রী প্রমুখো সতী-বমণী সকলক গোটেই
তাপস ভূমি স্বর্গীয় জেউতিবে উজ্জসাই সমবেত হৈ
ধরা দেখা পাই পবন বিস্ময়ান্বিত হ'ল। তেতিয়া
পিতামহ ব্রহ্মাই কন্যা অকল্পতীক আগকবি বশিষ্ঠব
কাষলৈ গৈ ক'লে, বৎস, তুমি এই কন্যাক সামবি লোৱা।
সেয়ে হলেই আমি সকলোৱে বব সন্তোষ পাম। আজিব
পৰা এওঁক তোমাক গতালোঁ। যেন সাদবে গ্রহণ কৰা।
মহৰ্ষি বশিষ্ঠই ব্রহ্মা অবনত শিৰে প্রণাম জনাই “বায়ু”
অৰ্থাৎ “হোঁ” বাকাবে সন্মতি জনালে। স্রষ্টাব আদেশ
পালন কৰিবলৈ সমর্থবান হোৱাত নিজকে নিজে শতধন্য
বাদ দিলে।

বশিষ্ঠ আক অকল্পতীব এতিয়া বিয়াৰ আয়োজন
হ'ল। অগণন দেব দেবীৰ বিবাহ মণ্ডপত সমাগম হ'ল।
বান্ধা সমাবোহেবে পূৰ্ণ পয়োভবেবে বিবাহ সম্পাদন
কৰাব দিহা হ'ল। দেবতা সকলে পুষ্পবৃষ্টি কৰিলে।
মাজলিক স্তব-মন্ত্ৰেবে আশীৰ্বাদ দিলে। গন্ধৰ্ব্ব কিন্নবে
বান্ধা বাত বজাই গান গালেহি। অঙ্গৰা সকলে বিবিধ

ভজিমাৰে নাচি নাচি সভান্ধলীৰ দৰ্শক সকলক মুগ্ধ কৰিলে।
উৰ্বশী, মেনকা, বস্তা আদি অঙ্গৰা শ্ৰেষ্ঠা সকলব
অপূৰ্ব নৃত্যংলাব সৌন্দৰ্য্যত ত্ৰিভুবন বিমোহিত হ'ল।
সতী সাধ্বী বমণী সকলব মঙ্গল উকলিত গগন-পবন
নিব্দিত হ'ল। কিযে অপূৰ্ব বিবাহৰ সম্পাদন! গোটেই
মানস পৰ্বত এই বিবাহৰ মহান উৎসবৰ বং বসন্তব
গ'ল! সাবিত্রী আক বহুলাই অকল্পতীক মন্দাকিনীৰ জলত
স্নান কৰাই সুবৰ্ণভূষণ আক নানা অলঙ্কাৰেবে সজাই পৰাই
অনিন্দ্য স্নানবী কৈ ত্ৰৈলোক্যৰ বাণী যেন কৰিলে।
মহাভপা বশিষ্ঠইও গাব বাকলি— বসন সোলোকাই
মন্দাকিনীৰ জলত স্নান কৰি দেৱাসভূষণ পৰিধান কৰিলে।
ব্রহ্মা, বিষ্ণু, মহেশ্বৰ তিনিওৱে সকলো ভীৰৱ জল সোণৰ
কলহত ভৰাই অনোৱাই বেদোক্ত মন্ত্ৰেবে বব কন্যাক
নোওৱা, ধোওৱা কবালে; আক এই দবে আশীৰ্বাদ
দিলে—

ওঁ দ্রুপদ দিব যুমুচানঃ, শ্বিন্নঃ স্নাতোমলাদিব।
পুতং পৰিত্ৰেণেবাজ্য—মাপঃ শুদ্ধস্ত মৈনসঃ ॥

সেই স্নানীয় শাস্তি জল মানস পৰ্বতৰ পৰা বাগবি সাত
ভাগত ভাগ হৈ সাতোটা সোতাৰে বৈ গ'ল। সেয়ে
হৈছে—, শিপ্রা, কৌষিকী, কাবেৰী, গোমতী, দেবিকা,
সব্বু আক ইবাৱতী। এই সাতখন নদীৰ উৎপত্তি;

এয়েই হৈছে সপ্ততীৰ্থ । এই বিবাহ উৎসবত দেব দেবী সকলে বর কন্যাক নানাবিধ প্রীতি উপহার দিছিল । ব্রহ্মাটো দিনে এখন অতি ধু-নীয়া বথ আক নিতৌ শান্তি-জলেবে ভবিধকা এটি কমণ্ডলু । বিষ্ণুয়ে দিলে দেবলোকৰ উৰ্দ্ধত মীচি আদি প্রজাপতি সকলৰ ওচৰত এখনি মহাধাত । সদাশিবই দিলে “দীৰ্ঘায়ু” । দেবমাতা অদিতিয়ে দিলে এযুৰি “কুণ্ডল” বা কঁকীয়া সাবিত্রীয়ে দিলে “পাতিব্রতা” ; বহুলাই দিলে বহুপুত্রত্ব ইন্দ্র আক যক্ষবাজ্র কুবেরে দিলে অশেষ ধন-বত্ত । সেইদবেই সকলো দেব-দেবীয়ে অনেক মোহন উপহার নগদম্পত্যক উপহার দিলে । বিয়া ভগাব পিচত অকঙ্কতীৰ লগত বিমান বথত উঠি বশিষ্ঠই সপ্তৰি মণ্ডললৈ গুছি গ’ল । মানুহে আজিও কয়, — অকঙ্কতীৰে আজিও বশিষ্ঠৰ লগত ছায়াটিৰ দবে হৈ আছে । বাতি উত্তৰ কাললৈ চালে যি সাতোটা নক্ষত্র একেলগে থকা দেখা যায় তাকেই সপ্তৰি মণ্ডল বোলে । আৰ্ধ্য নাবীৰ সমাজত অকঙ্কতীৰ স্থান অতি উচ্চত । সেই দেখিয়েই হবলা, সপ্তৰি মণ্ডলৰ মাজত অকঙ্কতীৰ স্থান পবিত্রলিত । হিন্দু ধৰ্ম্মীয়ে ভাবে যে শুদ্ধ ওপৰৰ পৰা সতী শিবোমণি অকঙ্কতীয়ে আজিও আঙুলিৰে সঙ্কেত দি কৈছে, —

পতিপ্রিয়হিতৈ যুক্তা স্বাগবা সংযতেন্দ্রিয়া ।

ইহ কীৰ্ত্তিমবাপ্নোতি শ্ৰেষ্ঠা চানুগমং সুখম্ ॥

অর্থাৎ যি ভিৰোতাই স্বামীৰ প্রিয় আক কল্যাণকৰ কাৰ্য্যত নিযুক্ত থাকে, সদাচাৰা, আক সংযতেন্দ্রিয়া হয়, তেওঁ ইহলোকত বশ আক পবলোকত অনন্ত সুখ পায় । এই পুণ্যময় অলৌকিক কাহিনী শুনিলে মহাপুণ্য লাভ হয় । ঋষিয়ে কৈছে,—

য ইদং শৃণু যান্নিত্যমাখ্যানং ধৰ্ম্ম সাধনম্ ।
সৰ্ব্ব কল্যাণ সংযুক্তং চিৰায় বিত্তবান্ ভবেৎ ॥
যা স্ত্রী শৃণোতি সততমকঙ্কত্যাঃ কথামিমাম্ ।
পতিব্রতা সা ভূত্বৈহ পবত্র স্বৰ্গ মাপ্নুয়াৎ ॥
ইদং পবং স্বস্তায়নমিদং ধৰ্ম্মপদং পবম্ ।
আখ্যানং সৰ্ব্বদা কীৰ্ত্তি যশঃ পুণ্য বিবৰ্দ্ধনম্ ॥
বিবাহে পুংসি যাত্রায়াং যঃ শ্রাদ্ধে শ্রাবয়েত্তথা ।
স্বৈৰ্য্যং পুংসবনং সিদ্ধিঃ পিতৃ ত্রীতিশ্চ জায়তে ॥

অর্থাৎ ভক্তিরে সৈতে যি এই পুণ্য কথা শুনে বা পড়ে তেওঁ সৰ্ব্ব কল্যাণযুক্ত, দীৰ্ঘজীবী আক ধনবান হয় । স্ত্রীসকলে নিতৌ একান্তমনে পাঠ কৰিলে বা শুনিলে ইহলোকত পতিব্রতা হৈ পবলোকত স্বৰ্গলাভ কৰে । ইয়াক বিবাহ আদি শুভ কাৰ্য্যত শুনাতে বা পাঠ কৰিলে নবনাৰীৰ দীৰ্ঘজীৱন, পুংসবনত শুনাতে পুত্র লাভ, যাত্রাকালত শুনাতে সৰ্ব্ব সিদ্ধি, আক শ্রাদ্ধৰ দিনত শুনাতে পিতৃ পুৰুষ সকলে তৃপ্তি লাভ কৰি উত্তমা গতি পায় ।

সামৰণি ।

কুণ্ডিকাৰ সময়ত অৰ্থাৎ বিয়া ভগাৰ পিছত
দবাই কন্যাক সপ্তৰ্ষি মণ্ডলত থকা যুগল দম্পতী বশিষ্ঠ
আৰু অকল্পতীলৈ আঙুলিয়াই কয়,—

প্ৰজাপতিঋষি অনুষ্টুপ হন্দো,

বন্যা দেবতা অকল্পতী দৰ্শনে বিনিয়োগঃ ।

ওঁ অকল্পত্যা ববদাম্মি ॥

“অকল্পতী যেনেকৈ পতিব্ৰতা সকলৰ ভিতৰত শ্ৰেষ্ঠ
বা উত্তমা তুমিও তেনেকুৱা হোৱা ।”

অকল্পতী স্বামীৰ লগত মিলি ভেওঁতে লয় হৈছিল ।
মৰ্ত্যজগতৰ মানব সমাজত নীতি-ধৰ্ম্মৰ প্ৰভাব দেখুৱাবৰ
কাৰণে তেওঁ যজ্ঞৰ পবিত্ৰ হোমাগ্নিত নিজ দেহ বিসৰ্জন
দি সকলো জীৱকে শিশু অৱস্থাত কাম আৰু মোহৰ সৰ্বনাশী
গৰাহৰ পৰা মুক্ত কৰি জগতত অক্ষয় কীৰ্ত্তি ৰাখি অজৰ
অমৰ হৈছে । সেই অগ্নিশুদ্ধা, পুণ্যলীলা অকল্পতীৰ কথা
শুনিলে মন পবিত্ৰ হয় । জীৱনত শান্তি পায় । তেওঁৰ
মহান্ আদৰ্শত সবাচোকৈ শ্ৰেষ্ঠ সতীধৰ্ম্মত অনুপ্ৰাণিত হৈ
ভাৰতৰ কুললক্ষ্মী সকলৰ জীৱন পুণ্যময়, শান্তিময় হওক ।

—অন্ত—

গ্ৰন্থকাৰৰ প্ৰকাশিত কিতাপ—

১। “শতদল” (কবিতা) সম্পৰ্ক বিভিন্ন শ্ৰীণ
সাহিত্যিকৰ অভিমত,—

* * কিতাপখনত ওখ ভাব প্ৰকাশ পাইছে ।
কাব্যমোদী মাত্ৰেই সুখ পাঠ্য হব । * *

—অধ্যক্ষ শ্ৰীযজ্ঞেশ্বৰ শৰ্ম্মা এম. এ
নগাওঁ কলেজ

* * আপোনাৰ কবিতাত ছন্দ আছে, ভাব আছে, কবিতা
বিলাকৰ মাজত এটি পবিত্ৰ সৌন্দৰ্য্যৰ স্পৃহা
আছে । * *

শ্ৰীআনন্দ চন্দ্ৰ বৰুৱা

* * তোমাৰ কবিতাৰ সহজ ছন্দই বসন্তৰ ভাবে পঢ়ুৱৈৰ
মনত সুগভীৰ তৃপ্তি আৰু সন্তোষ দিব । * *

—ডাক্তৰ বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা
এম. এ, বি. এল, পি. এইচ. ডি.

২। সত্য কিম্বা মায়া (বহুত্ববাদী কবিতা) সম্পর্কে, —
পৰমাবাস্যতম শ্রীযুত দক্ষিণপাট সত্ৰাধিকাৰ
গোস্বামী প্ৰভুৰ অভিমত—

কিতাপ খনিৰ ভাবধাৰা গভীৰ আৰু পৰিমার্জিত
ভাষাত লিখা হেতু ই সুকৃতিপূৰ্ণ হৈছে। লিখক ফুকনে
এইটো ভালকৈয়েই উপলব্ধি কৰিব পাৰিছে যে জড়বিজ্ঞানৰ
অবিষ্কৃত বস্তু নিত্য নহয়; যি সং বস্তু আত্মা তাক
জড়বিজ্ঞানে আবিষ্কাৰ কৰিব পৰা নাই আৰু তাক
নোৱাৰেও। * প্ৰশ্নবোৰ নিগূঢ় ভাব পূৰ্ণ। সকলো
উপনিষদৰ সাৰ স্বৰূপ গীতাই লক্ষিত কৰা তত্বকে লিখকে
অনুসন্ধান কৰিছে। * *

প্ৰথিত যশা প্ৰবীণ কবি-সাহিত্যিক শ্ৰীঅশ্বিনেৰ নেওগ
এম, এ, বি. এছ ছি, বি, টি. দেৱৰ
অভিমত—

* এই পুথি স্বৰূপতে এটি প্ৰশ্ন আৰু এই প্ৰশ্ন এক
অনন্ত প্ৰশ্ন। এই প্ৰশ্নৰ লগত আমাৰ পৰিচয়
যিদৰে অনন্ত, ইয়াৰ সমিধান হীনতাৰ অভিজ্ঞতাও সেই
দৰেই অনন্ত। * * ইয়াত দাৰ্শনিকৰ দ্ৰষ্টা চকু
আৰু কবিৰ দ্ৰষ্টা চকু এক হৈছে। * * ফুকন
দেৱে অসমীয়া সাহিত্যত এই বিষয়ত বাট দেখুওৱাৰ বাবে
তেওঁ সন্মোৰে শলাগৰ পাত্ৰ হৈছে। *

দেশপ্ৰাণ অগ্নিকবি শ্ৰীঅশ্বিকাশিৰি ৰায় চৌধুৰী
দেৱে কৈছে,

* * আপোনাৰ সত্য কিম্বা মায়া উপক্ৰমণিকা
খনিৰে পঢ়ি, ভাষা, প্ৰকাশভঙ্গী, বিষয় বস্তুৰ প্ৰগত
বিশ্লেষণ, আৰু দৃষ্টি ভঙ্গীত মই মুগ্ধ হৈছোঁ।

সুপণ্ডিত নলবাৰী কলেজৰ অধ্যক্ষা শ্ৰীমতী দেৱৰ
শাস্ত্ৰী দেৱৰ অভিমত—

* * ঔপনিষদিক ঋষি সকলৰ সভ্যদৰ্শনৰ— পথত
ভেটা দিয়া হেঙাৰ বিলাক আপোনাৰ দৃষ্টিত স্পষ্টকৈ
ধৰা পৰিছে। গ্ৰন্থৰ ভাষা, বিষয় বস্তুৰ তুলনাত সৰল
অথচ তথ্যপূৰ্ণ আৰু গম্ভীৰ হৈছে। কবিত্ব আৰু দাৰ্শনি-
কতাৰ সমন্বয় স্বৰূপ আপোনাৰ এই গ্ৰন্থই দেশবাসীৰ
আদৰ পাৰ বুলি মোৰ বিশ্বাস। দেশৰ ঐহিক কামনা
মদমত্ত সমাজৰ গতিনিয়ন্ত্ৰণত এনে গ্ৰন্থৰ উপযোগীতা
কোনো চিন্তাশীল লোকে অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰে। * *

সুকবি সাহিত্যিক শ্ৰীআনন্দ চন্দ্ৰ বৰুৱা দেৱৰ
অভিমত—

* * আপোনাৰ কবিতাৰ ছন্দই মায়া সৃষ্টি কৰিছে;

মুঠতে আপোনাৰ অন্বেষণত কবি আৰু দাৰ্শনিক দুয়ো
গোট খাইছে। * *

“অসমবানী” — ৬ আহিন শুক্লাৰ — ১৯৫৫।

* * গল্প, পদ্য মিলি এখন চিন্তামূলক পুথি।
তেওঁৰ কবিতাত চিন্তা, তত্ত্ব, আৰু জিজ্ঞাসা প্ৰকাশ
পাইছে। লেখকৰ গল্প, পদ্য সমানে ভবিষ্যৎ, সম্ভাৱনা
মূলক। * *

“সাদিনীয়া অসমীয়া” — ১১/১০/৫৫।

* * আধ্যাত্মিক তত্ত্বসম্বলিত এখন হৃদয় গ্ৰাহী
পুথি। বৰ্ত্তমান আমাৰ ভাষাত, কবিতা, গল্প, আৰু
উপন্যাস আদিৰ পুথিয়ে লাহে লাহে প্ৰগতি লাভ কৰি
আহিছে। কিন্তু আধ্যাত্মিক আলোচনা মূলক মৌলিক
গ্ৰন্থ বিৰল। লিখকে এই পুথিখন লেখি সেই অভাৱ
পূৰ কৰিবলৈ প্ৰয়াস পাইছে। * *

“দৈনিক অসমীয়া” — ৭ম বছৰ, ২১ শাওণ
দেওবাৰ।

৪৩ শ সংখ্যা — ৭/৮/৫৫

* * আনন্দৰ কথা যে কীফকনে সত্য কিম্বা মায়া ?
আমৰ আধ্যাত্মিক ভাবৰ কবিতা লিখাৰ উপৰিও সমসাময়িক

ভাবধাৰা, আদৰ্শ আৰু প্ৰাগ-পাশ্চাত্যৰ আধ্যাত্মিক তত্ত্ব
সম্বন্ধে এখন দীঘলীয়া উপক্ৰমণিকা এই পুথিখনত সংযোগ
কৰি দিছে। * * সাৱলীল গতিৰে মিত্ৰাক্ষৰ ছন্দত
ৰচিত কবিতা বোৰৰ ভাব, গধূৰ যদিও পঢ়িবলৈ মনোৰম
হৈছে। * *

উপলব্ধিৰ কাৰণে লেখকে ঠাই দিয়া “উপক্ৰমণিকা” খুনক
ম’হতকৈ শিং চৰা বুলি নাভাবি পাঠক পাঠিকাই আগ্ৰহেৰে
পঢ়িব বুলি আশা কৰিলে। কবিৰে বৰ্ত্তমান যুগৰ
উপযোগী সমস্তা বোৰলৈ চিন্তাশীল লেখক সকলৰ দৃষ্টি
আকৰ্ষণ কৰিছে।

—শুধবনী—

অঙ্ক	শুধ	শাবী	পৃষ্ঠা
স্বচ্ছ	— স্বচ্ছ	: ৪র্থ শ্লোক	— ১
বিশ্ব প্রকৃত	— বিশ্ব প্রকৃতি	: ১৮	— ২
উজ্জলাই	— উজ্জলাই	: ৩	— ৪
উজ্জল	— উজ্জল	: ১২	— ৪
অপূর্ণ	— সম্পূর্ণ	: ১৫	— ৪
উজ্জলি	— উজ্জলি	: ১৮	— ৪
অতি	— এটি	: ১২	— ৯
নোড়োরাটক	— নোড়োরাটক	: ২০	— ২৩
প্রার্থনা	— প্রার্থনা	: ১৬	— ২৬
সবোব	— সবোব	: ১৪	— ৪২
উজ্জলি	— উজ্জলি	: ৮	— ৪৩
ওচনত	— ওচনত	: ৩	— ৪৪
ববপুকষব	— পবপুকষব	: ১	— ৪৫
সন্ন্যাসী	— সন্ন্যাসী	: ২২	— ৪৫
জগত	— জগতে	: ৮	— ৪৬
শিক্ষণীয়াতি	— শিক্ষণীয়াতি	: শ্লোক	— ৮০